

Український насічник

3'92

ДО НАШИХ ЧИТАЧІВ

Вельмишановні наші читачі, керівники сільського господарства, обласних бджолооб'єднань «Укрбджолопрому», Рад районних і обласних товариств бджолярів-любителів, наукових і навчальних закладів, кооперативів і малих підприємств.

Редакція відродженого єдиного щомісячного журналу «Український пасічник» звертається до Вас з проханням допомоги. В цей економічно складний для України час — переходу на ринкові відносини, лібералізації цін — різко підвищилася вартість матеріальних витрат і поліграфічних послуг при випуску журналу. Вартість паперу зросла в 10—18 разів, поліграфічні послуги — в 5—6, інші витрати — 5—6 разів. При створенні державного бюджету незалежної України зросли в три рази фінансово-податкові витрати.

При існуючій ціні журналу редакція спроможна себе фінансувати тільки на заробітну плату, податки і поштові послуги. Щоб придбати папір, оплатити поліграфічні послуги й інші організаційні витрати потрібна Ваша допомога або збільшення передплатної ціни одного примірника до 15 карбованців. Така передплатна ціна допоможе зберегти колектив редакції, регулярно випускати журнал, а також у рік, оголошений Міжнародним по збереженню і поширенню лісових насаджень, зберегти від вирубок відповідну кількість дерев, які ідуть на виготовлення паперу.

При стабілізації цін, можливо, в майбутньому ціна на журнал зменшиться, а зараз головне — не допустити припинення діяльності журналу. Чекаємо допомоги і пропозицій.

Наш р/р № 000609506, Дирекція АК АПБ «Україна» по Львівській області, м. Львів, МФО — 325644, код 290002, журнал «Український пасічник».

Сімейна пасіка Станіслава Дмитровича та Галини Василівни Обложок з міста Шостки Сумської області.

Україневікий пасічник

3'92

ЗАСНОВАНИЙ У ТЕРНО-
ПОЛІ В 1914 р.
ВІДРОДЖЕНИЙ У ЛЬВОВІ
В 1991 р.

ЗАХИСТИТИ БДЖІЛ ЗВЕРНЕННЯ ПАСІЧНИКІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО КЕРІВНИКІВ, АГРОНОМІВ ТА МЕХАНІЗАТОРІВ ГОСПОДАРСТВ

П. І. ПРОКОПОВИЧ
1775—1850

Велику користь приносять бджоли людству. По-перше, з давніх-давен і до цього часу мед є цінним продуктом харчування. По-друге, роботи вчених-медиків і лікарів-практиків засвідчили, що, крім меду, й інші продукти пасік — віск, прополіс, квітковий пилок, маточне молочко і бджолина отрута — ефективно використовуються в медицині і багатьох інших галузях народного господарства. Цінність біологічно активних продуктів бджільництва в фармакології та лікувальній практиці незаперечна. По-третє, бджоли приносять велику користь сільському господарству, запилюючи сади, ягідники, овочеві культури, багаторічні трави, значно збільшуючи їх врожайність. Наукою і практикою доведено, що бджоли приносять користь запиленням у 15—20 разів більшу у порівнянні з продуктами бджільництва, які вони виробляють.

Однак боляче дивитись, коли бджоли масово гинуть при механізованому косінні квітучих медоносів. Тому косити трави механізмами потрібно рано-вранці або перед вечером, коли бджоли менше відвідують площі. Крім того, для відлякування бджіл, які збирають із квіток нектар, необхідно натягнути дріт попереду різального апарата, що не потребує ні геніальної інженерної думки, ні матеріальних затрат.

На полях області можна побачити, як нещадно отруюють бджіл при нерозумному застосуванні пестицидів поблизу пасік. І стає дуже прикро, що в керівників і спеціалістів, які дають вказівки, і людей, що їх виконують, не болить душа за спричинене природі зло. Щоб попередити отруєння бджіл пестицидами, недопустити занесення отрути у вулики спеціалістам господарств необхідно ознайомити пасічників з планом хімічних обробок сільськогосподарських культур, а службі захисту рослин тих господарств, на території яких проводять обробку, своєчасно, за 3—5 днів, повідомляти про це усіх пасічників, пасіки яких розмі-

щені в радіусі 2—3—5 кілометрів. Для цього використовувати місцеву пресу, радіомовлення. В попередженні слід вказати місце, розмір площі, культуру, дату і час проведення хімічної обробки, назву пестициду.

Для збільшення виробництва меду та інших продуктів бджільництва, кращого його розвитку просимо засіяти непридатні для рільництва землі медоносними культурами та висівати післяукісні і пожнивні медоноси. Ми, у свою чергу, забезпечимо підвезення бджіл на запилення насінників сільськогосподарських культур та багаторічних трав.

Для озеленення парків, живоплотів, а також на непридатних землях, узбіччях доріг висаджувати медоносні дерева та кущі. Лише спільними зусиллями ми можемо значно поліпшити екологічну ситуацію в області, зробити внесок у збереження здоров'я наших людей.

Ми, пасічники Львівської області, звертаємось до керівників господарств, агрономів, механізаторів з проханням виявити господарський підхід, професіоналізм та розсудливість для захисту корисних для природи і людини комах-бджіл.

Звернення обговорено і схвалено на нарадах пасічників районів і області.

Підготував звернення Я. А. Сидоровський.

Нічого кращого немає
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим...
Т. Г. Шевченко

ДАМСЬКИЙ ВУЛИК

Майбутній український пасічник Віталій Баціц показує на пальцях, скільки йому років — 4.

Він постійний помічник дідусеві на пасіці, знає всіх 37 гетьманів України. Словом — козак.

Трудні часи переживаємо, та посмішка його мами — Раїси Баціц — весела. На Україні ж бо живе і на референдумі проголосувала за незалежність України, хоч сама по національності білоруска.

Самостійна Україна не збирається відгороджуватись колючим дротом або «різати по живому», як говорив Горбачов.

Чорнобильська біда торкнулась і здоров'я Раїси. Зрештою це краще знає хірург Старосамбірської районної лікарні — кандидат медичних наук, депутат Львівської обласної Ради — Євген Михайлович Павелко. Саме він робив їй операцію підшлункової залози.

Золоті руки і добре серце у цієї людини. Спеціаліст своєї справи, завдяки йому та по Божій волі Раїса вижила і не залишила двох своїх діточок сиротами. Користуючись нагодою, хочу висловити щире подяку Є. М. Павелку.

А що ж Раїса? Допомагає мені на пасіці. А чому б і ні, адже вулики Делона зручні, прості в обслуговуванні, легкі корпуси. Недарма полтавські пасічники, зокрема пан Куніцин — керуючий банком і пасічник-любитель, на сімейній нараді дали вулику Делона назву «дамський».

На фото: Р. Баціц з сином.

Я. Баціц
с. Рожеве.

Універсальний вулик «Запорожець»

Сьогодні існує багато різних конструкцій вуликів. Кожна з них має і певні переваги, і певні недоліки. Але ж кожному з нас хочеться, щоб житло для бджіл було якнайкращим для них і найбільш зручним для обслуговування, універсальним. Саме таким, на мою думку, є вулик «Запорожець», бо він увібрав у себе все краще і прогресивне, що є у світовій і вітчизняній практиці вуликобудування. Ідеї Прокоповича, Витвицького, Лангстрота, Рута, Дадана у цій конструкції зійшлися воедино. Завдяки цьому вулик «Запорожець» повністю відповідає 10 вимогам світового стандарту.

1. Повинен бути великого об'єму;
2. Мати хорошу теплоізоляцію;
3. Мати вільну вентиляцію через льоток;
4. Повинен бути легким;
5. Повинен бути зручним для розміщення;
6. Повинен сприяти пасічникові у швидкій роботі по догляду за бджолами;
7. Повинен мати просту конструкцію, акуратний, естетичний вигляд;
8. Повинен піддаватися швидкій підготовці до кочівлі;
9. Конструкція повинна передбачати саморобне його виготовлення;
10. Повинен бути дешевим.

В основу конструкції вулика «Запорожець» покладено природний принцип побудови бджолами гнізда — вертикальний. Прототипом взято вулик П. І. Прокоповича шафкового типу. Відомо, що він мав суттєвий недолік, який і загальмував його широке розповсюдження. Кожну рамку доводилося висувати окремо. А робити це було нелегко, бо бджоли надійно і міцно їх прополісовували. Тому використана ідея шухлядного принципу є найбільш раціональною і оптимальною навіть по відношенню до таких сучасних систем, як вулик Будечак, Країнський втулочний вулик та інші.

Пасічники зацікавилися вуликом «Запорожець», а тому розповім про його конструкцію і особливості. Склада-

Теорія, практика, досвід

ється він з корпусу як суцільної основи, де дно і дах нерозбірні. Знімаються або відкриваються лише задні дверці, що відкривають доступ до шухляд і гнізда (див. фото 2). Сам корпус складається з подвійних стінок — передньої і двох бокових. Міжстінковий простір заповнюється теплоізоляційним матеріалом. Для цього може служити пенополістирол, мох, солома та інше.

Внутрішня сторона стінок корпусу обов'язково виготовляється з дощок товщиною 10—20 міліметрів м'яких порід дерев. Зовнішня сторона може бути з будь-яких матеріалів, які протидіють зовнішнім впливам. Це і дошки товщиною 10—20 міліметрів, і прооліфлена з двох сторін плита ДВП, технічний пластик та інше. Як теплоізоляційний матеріал я, наприклад, використовую пенополістирол у вигляді суцільних плит товщиною 20 міліметрів. Хто любить солом'яні вулики і вміє їх виготовляти, той може сміливо приступати до такого варіанту вулика «Запорожець».

Дно вулика виготовляється з дошки товщиною 35 міліметрів і має по всьому периметру виборку. Внутрішній розмір її є точним внутрішнім розміром вулика 493×366 міліметрів. Ширина виборки залежить від товщини передньої і бокових стінок, які опираються на неї своєю нижньою частиною, приклеюються і скріплюються цвяхами. Аналогічну форму має стеля-дах. Відмінність лише в тім, що задня частина має виступати на 15—20 міліметрів, щоб ховалися дверцята і не затікала вода. Зверху стелиться десятиміліметрова пенополістиролова ізоляційна плита і покривається листом алюмінієвої фольги або оцинкованої чи звичайної бляхи. Все це кріпиться до корпусу.

У внутрішній частині корпусу до лівої і правої бокових стінок прибиваються або прикріплюються за допо-

могою шурупів бокові спрямовувачі, які відіграють роль кронштейнів. На них розміщуються і вільно пересуваються у процесі роботи шухляди. Вони всі однакові і виготовляються з дошки товщиною 18—20 міліметрів. Розміри їх такі: ширина — 120 міліметрів, довжина — 360 міліметрів. Кількість

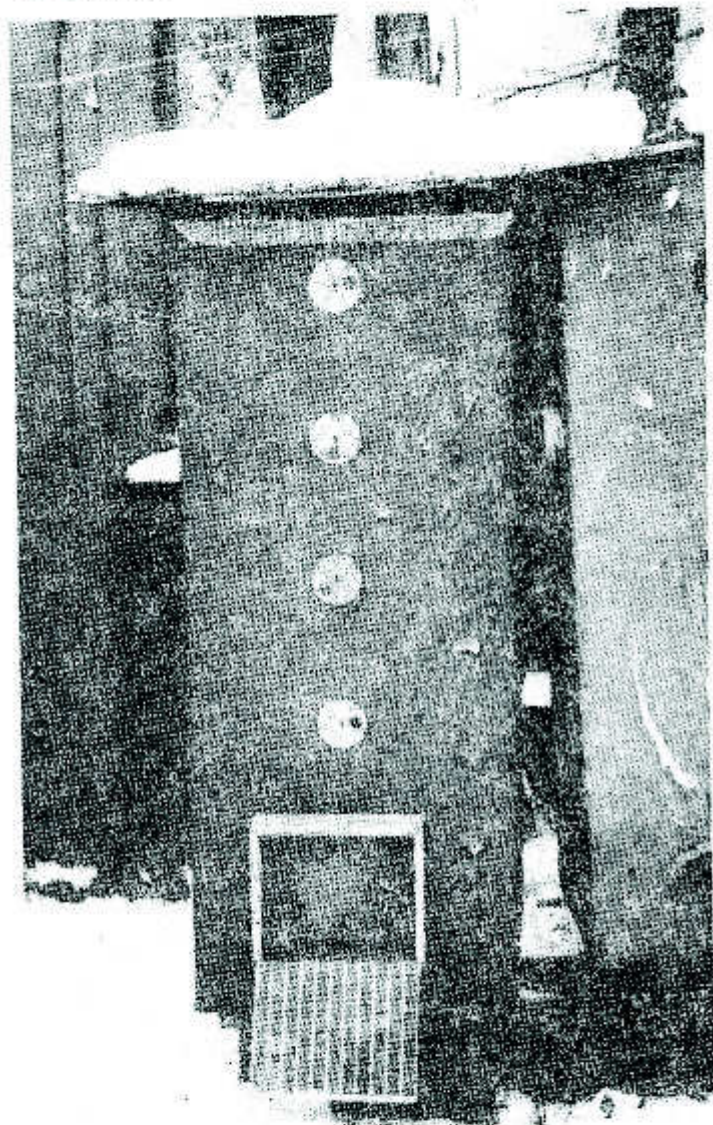

Фото 1.

полозків спрямовувачів залежить від кількості магазинних надставок, об'єму вулика. Вертикальна віддаль між нижнім і верхнім спрямовувачами — 120 міліметрів для рамки Рута (435×230). Для різних типів рамок ширина спрямовувачів різна. З внутрішньої сторони від стінки вулика є виборка шириною 25 міліметрів, довжиною — 85 і глибиною 2,5 міліметра. По шаблону просвердлюється 2 отвори діаметром 3 міліметри. Один — внизу виборки, а другий — вверху. У ці отвори вставляються шурупи, прикручуються до бокових стінок. Верхній служить для того, щоб причіпляти, а нижній для того, щоб підпирати зачіпний пристрій підставки,

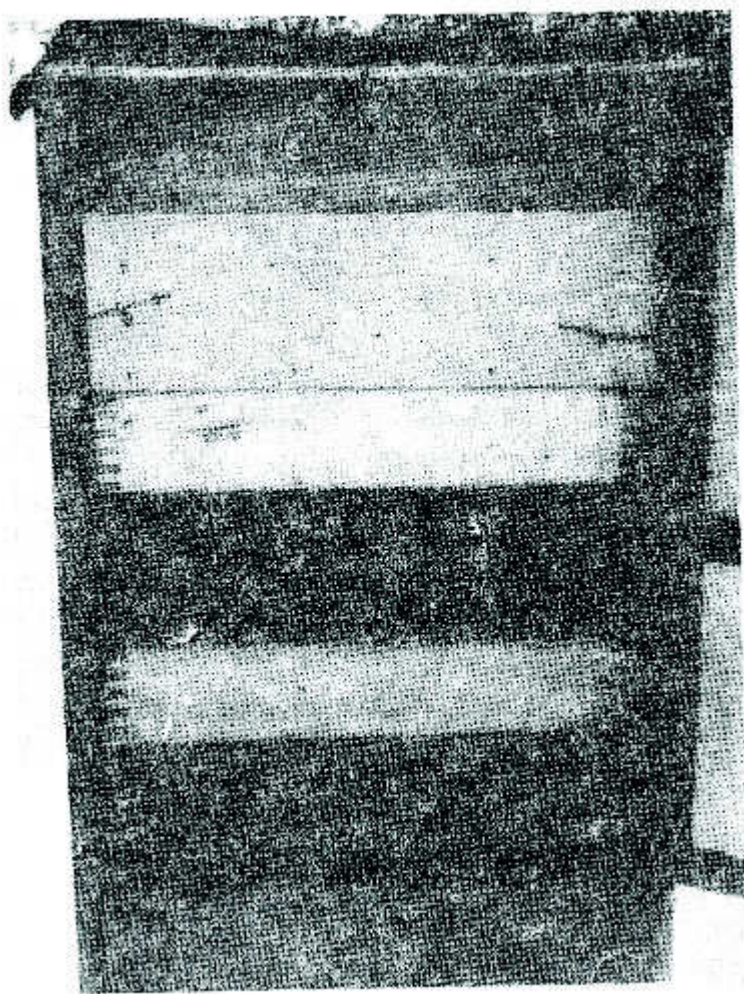

Фото 2.

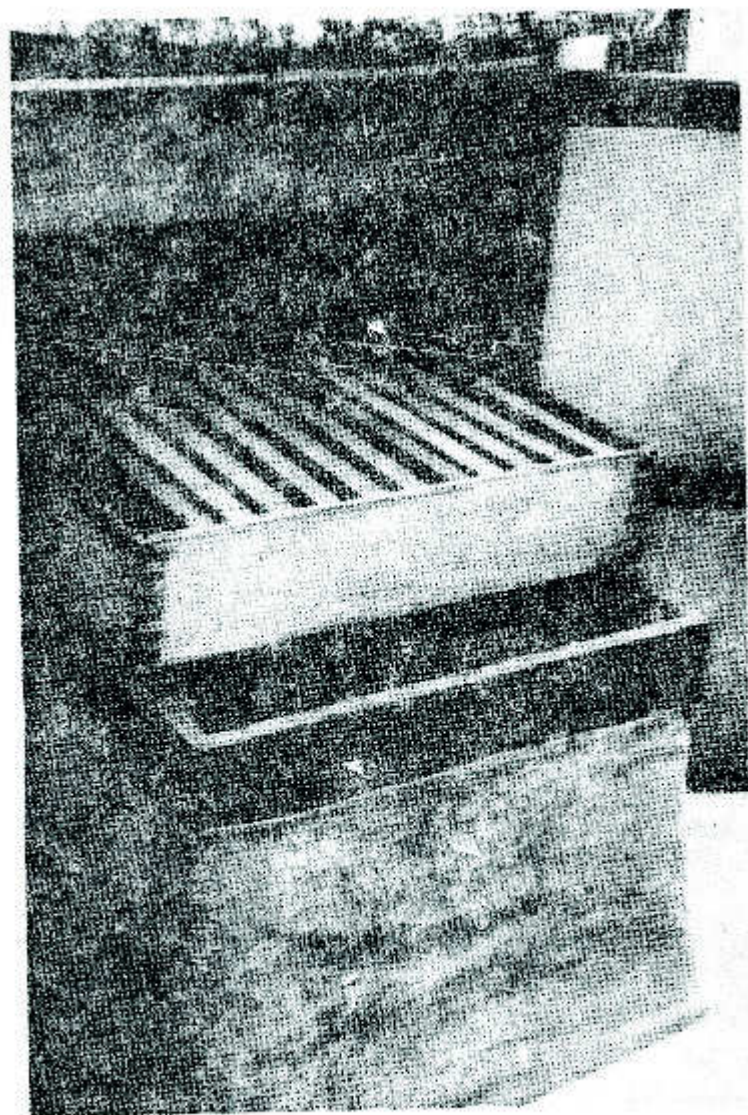

Фото 3.

яка прикріплюється до вулика. На цю підставку висуваються шухляди з рамками (див. фото 3—4). На передній стінці між боковими спрямовувачами набиваються поперечини, виготовлені з дошки товщиною 25—27 міліметрів, шириною 110 міліметрів і довжиною 453 міліметри. (Цей розмір залежить від товщини двох бокових спрямовуючих). Нижні краї спрямовуючої і поперечини кріпляться на одному рівні, а верхні мають різницю в 10 міліметрів. У передній стінці монтується два обмежувачі ходу шухляди. Вони

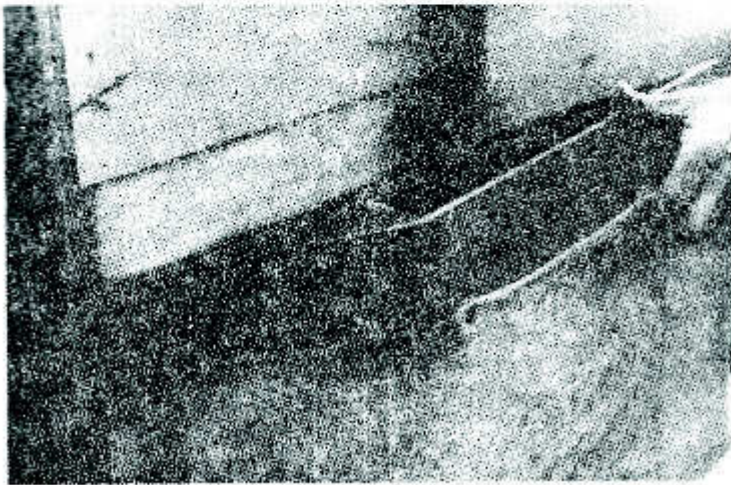

Фото 5.

не допускають її до передньої стінки на 7 міліметрів, що запобігає роздавленню бджіл.

Основним елементом вулика є шухляда. Виготовляється вона з м'яких порід дерев у вигляді зменшеного по висоті корпусу висотою 100 міліметрів. Ширина і довжина для універсальності і можливості розміщення всіх існуючих стандартів рамок складає (зовнішні розміри) $490 \times 355 \times 100$. Товщина складає 20 міліметрів. Для міцності і жорсткості бажано в'язати шухляди в шип (можливий і інший спосіб). По всьому верхньому периметру є виборка 11×11 міліметрів для навішування рамок. Така конструкція робить її не тільки універсальною, але й легкою і зручною в роботі. В залежності від призначення вона може бути і гніздовою, і магазинною. Однаковість розмірів робить їх взаємозамінними.

Простір між нижньою і верхньою шухлядами закривається втулкою (див. фото 2). У залежності від типу рамок втулки бувають різні по висоті. При однотипності всіх рамок (наприк-

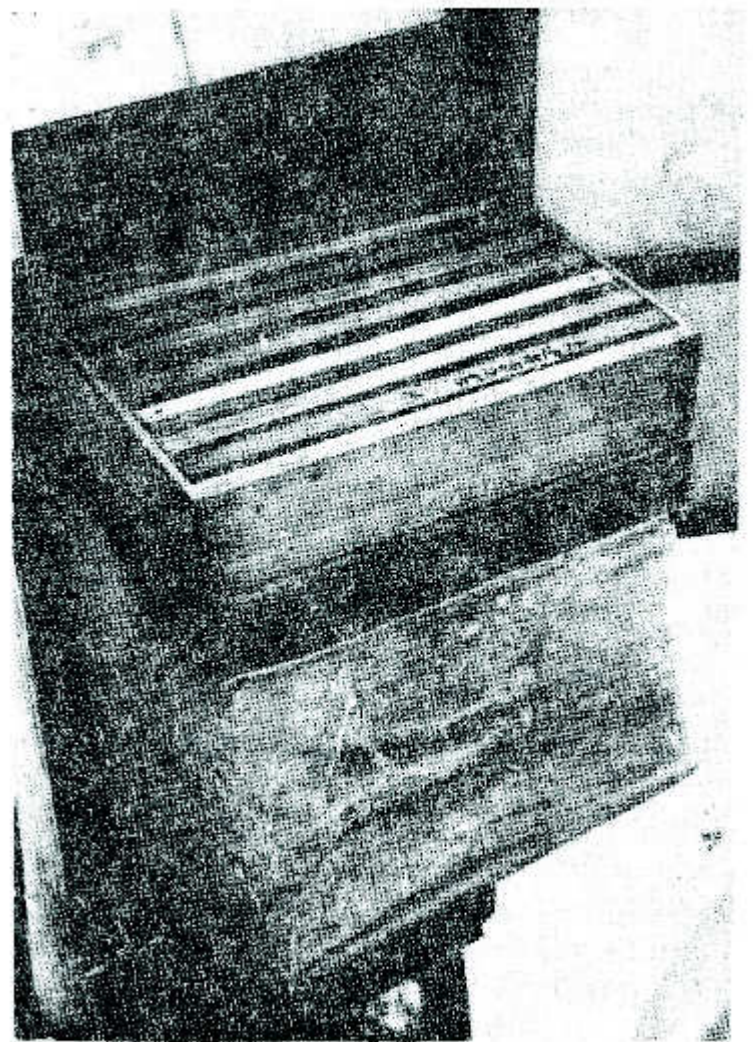

Фото 4.

лад Рута) вони однакові. Виготовляються з суцільної дошки розміром $493 \times 150 \times 25$. З внутрішньої сторони є виробка, отже розмір складає $450 \times 110 \times 20$ міліметрів. Є й інший варіант. На дошку товщиною 20 міліметрів 450×110 міліметрів набивається заготовка 493×150 міліметрів так, щоб ДВП товщиною 4—5 міліметрів нижній край виступав на 5 міліметрів відносно дошки-заготовки. Для закріплення їх до корпусу використовуються зачепи типу «шпінгалет», виготовлені з оцинкованого дроту діаметром 2 міліметри. Крім малих втулок є ще й велика. Вона відіграє свою роль тоді, коли використовуються рамки «Українка» 300×435 або Дадана 435×300 для гніздової частини. Втулка виготовлена у вигляді рамки, середина якої закрита сіткою (2×2). Для цього я використав стандартну вентиляційну решітку, дещо зменшивши її зовнішні розміри. Цей засіткований простір є своєрідним оглядовим вікном (подібно до спостережного вулика), яке закривається заставкою з ДВП. При потребі використовується також для вен-

тиляції гнізда і є надзвичайно важливою і цінною деталлю цього вулика.

Зверху гнізда розміщується стеля, яка виготовляється з плити ДВП товщиною 4—5 міліметрів суцільною на всю площу гнізда. Розмір — 492×360. У цій стелі є два отвори 100×100 міліметрів. У них вмонтовуються 2 видалявачі бджіл під час відбору медових надставок. На ці отвори також ставиться стельова годівниця під час годівлі сім'ї. Якщо ці отвори закрити акуратно вирубаними закривачками, то стеля стає глухозакритою. Водночас вона є прекрасним пристроєм для збирання прополісу.

На дні вулика розміщена простої конструкції висувна шухляда з дном. У неї через сітку зсипається під час обробки кліщ вароа, а при збиранні пилку — пилки. В осінньо-зимовий період сюди ж зсипається воскова розпечатка.

Підрамковий простір має 80—90 міліметрів і він діє як паро-повітряний клапан, що благодійно впливає на життєздатність сім'ї, знижує її ройовий стан. Використовується цей простір також для розміщення різних пристроїв: для відокремлення кліща вароа, для відбору пилки, для затримання виходу рою, для встановлення нижньої годівниці та інших.

Задні дверці виготовлені так, що надійно захищають цю доступну частину вулика від атмосферних опадів, вітру і є одночасно ущільнюючою і утеплюючою подушкою. Виготовляються одностайними або з двох половинок, ззовні оббиваються ДВП або технічним пластиком, можна і дошкою. Внутрішня сторона утеплюється мохом, поролоном з пенополістиролом, ватою. Дверці можуть бути і навісними, і відставними. У нижній і верхній частині є два щільових засіткованих отвори для вентиляції.

Льоток — це частина вуликового простору, через який бджоли контактують з природою, навколишнім середовищем, є важливою частиною вулика. У «Запорожці», виходячи з описів і власних спостережень, я використав два типи льотків. Два щільових (один на передній, а другий —

на одній з бокових стінок). Таке розміщення дає можливість орієнтувати сім'ю на холодний або теплий занос. Крім того, у передній стінці є ще малі льотки круглого типу діаметром 22 міліметри. Розміщені вони навпроти кожної шухляди. Для зручності прильоту бджіл використовую не прильотну дошку, а навісну веранду (див. фото 1), яка має ряд переваг. Про них розповім у найближчих номерах.

Додатковою деталлю вулика «Запорожець» є причіпна підставка (див. фото 3—4). Виготовляється вона у вигляді букви П з дошки товщиною 15 міліметрів, висотою — 100, шириною — 400 і довжиною 490 міліметрів. У передній частині прикріплено зачіпний пристрій, виготовлений із листового металу, за допомогою якого підставка кріпиться до вулика. Для цього варто вставити зачіп у виборки, зроблені у бокових спрямовуючих. З трьох зовнішніх боків підставка закривається тканиною, до якої прибите дно з фанери або ДВП. Така конструкція виключає опадання бджіл під ноги, а також запобігає боковим вильотам. Підставка на початку висування шухляди діє як важіль для підривання шухляди від бокових спрямовуючих, знищуючи прополісні зв'язки (див. фото 5).

Про технологічні особливості роботи з бджолиними сім'ями, які розміщують у вулику «Запорожець», ми розповімо окремо і детальніше. Для тих, хто хоче мати креслення вулика, слід звертатися у редакцію нашого журналу, яка бере на себе його розповсюдження.

М. Дейнека,
м. Львів

ПРО ФОРМУЛИ І ЗВИЧАЙНИЙ ЦІП

В «УП» № 5, 91 надрукована замітка п. О. Коцовського під заголовком «Бджоли знають формули». З наведених даних виходить, що «при скороченні діаметра тепловіддача клуба зменшується різко і навпаки». Мушу признатися, що я дивився на ці формули, як кіт на сало — пахне та дуже

жирне. Цю тему корисно було б вивчити, враховуючи не так математичні формули, як закономірності, якими керуються живі організми. В даному випадку це стосується зміни величини клуба бджіл при різних понижуючих температурах, враховуючи їх масу, тобто кількість рамок, суцільно покритих бджолами. Можна заздалегідь передбачити — інша поведінка бджіл буде при масі 3 рамок і, наприклад, при 12.

Пригадалося мені аналогічне порівняння, але виражене в зрозумілій для колишнього селянина формі. В одній із своїх численних статей в «УП», що виходив у Львові ще до війни, автор Праск наводив приклад такого змісту. На невеликому тоці, на якому вистачить місця лише для одного молотника, двом затісно, — один одному може влупити ціпом по лобі. Цим аргументом автор переконував бджолярів у необхідності пристосування сили сім'ї до величини вулика і навпаки.

Над цією темою також варто попрацювати. Живі організми мають свою, устійнену природою форму і величину-масу від — до. Поза ці межі виникають аномальності. В даному випадку в бджільництві є великі розбіжності щодо форми і величини вуликів, часто не пов'язані з закономірностями розвитку бджолої сім'ї. Наприклад, утвердилося поняття про «гін бджіл уверх», а в зв'язку з цим появились багатокорпусні вулики. Насправді ніякого «гону» немає. Є закономірне явище, бджолої сім'я старається улаштувати своє гніздо в теплішій і найбільш сприятливій частині вулика. Тому багатокорпусний слід розглядати в аспекті зручності в роботі, а не як природне стремління бджіл уверх. Це підтверджує такий факт. Відомо, що під час слабких взятків бджолої не поспішають освоювати свіжо поставлену надставку, хоч в гнізді може бути їм затісно. Скоріше вироятся, ніж підуть уверх до надставки. І в даному випадку є своя закономірність, яку слід ще дослідити і доказати. У практичному пасічникуванні це грає немаловажну роль.

П. Возняк, учитель-пенсіонер,
м. Кам'янка-Бузька Львівської області.

ПОРАДИ ПОЧАТКІВЦЯМ

ПЕРШІ ВЕСНЯНІ РОБОТИ НА ПАСІЦІ

Перше весняне сонце нагадує пасічнику про скорий обліт бджіл. Березень для багатьох пасічників можна назвати вирішальним місяцем. Чим раніше бджолої облетяться та звільняться від накопичених за зиму залишків корму, тим скоріше і енергійніше почнеться їх активна праця у своїх сім'ях. В березні при першому весняному обльоті, пасічник складає іспит за свою працю, закладену ще в серпні і вересні минулого року по підготовці до зимівлі бджолої сімей. Вже в першій декаді сонце піднімається досить високо і якщо не в першій, то в другій половині місяця на пасіках буває обліт. Цього дня пасічники з нетерпінням чекають всю зиму, готують все необхідне, щоб при потребі надати термінову допомогу бджолої сім'ям. Приготовляють рамки з кормами, що були заготовлені ще восени для поповнення весняних запасів у вуликах. Добре їх витримати в теплому приміщенні, перед тим, як давати у бджолої сім'ї. Заздалегідь готують пасічний точок, відкидають сніг від вуликів.

У день обльоту необхідно встановити на сонячному місці поїлку з водою. Якщо від сонячного тепла сніг розтопився і утворились калюжі біля вуликів, необхідно застелити ці місця листям або соломкою. Бджолої починають облітуватись при 8—10 градусах тепла. Тут пасічник повинен уважно стежити за обльотом кожної сім'ї бджіл і в блокноті відмічати ті сім'ї, в яких обліт проходить підозріло, в'яло, бджолої ведуть себе неспокійно, щось шукають біля льотка. Вони повинні в першу чергу бути перевіреними. Якщо по прогнозу на наступний день обіцяють теплу сонячну погоду, то перевірку можна відкласти до наступного дня. Якщо очікується несприятлива погода, то перевіряти такі сім'ї потрібно негайно. Сім'ї, що облітуються дружно, очищаються в польоті — зимували благополучно. Оглядають неблагополучні сім'ї пильно і швидко. Треба визначити на-

явність розплоду, корму та стан стільників у вулику. Якщо у якійсь сім'ї нема матки, то відразу треба дати із запасної сімейки. Переносять матку з рамками і бджолами, які на них сидять. Можна перед з'єднанням дати по декілька клубів диму і цього буде достатньо. Весною обезматочнені бджолині сім'ї гарно приймають чужу матку і бджоли об'єднуються спокійно. Потрібно замінити порожні та опоношені запліснявілі рамки з кормом. Не слід забувати, що кормові запаси весною повинні бути щедрими, в середньому 8—10 кілограмів, щоб матка червила і не оглядалась чи є корм чи нема. Також потрібно, щоб в цей час у вулику обов'язково були одна-дві рамки з пергою. Якщо перги нема і взяти її також нема звідки, можна підгодувати білковою пастою.

Дуже важливо у процесі всіх цих робіт гарно почистити дно вулика від підмору. З цією роботою зволікати не можна. Важливо після цих робіт добре утеплити ватяними подушками вулики. Близько 20—30 днів можна такі сім'ї не хвилювати. В цей час пройде природній процес народження молодих бджіл і відмирання старих. Якщо восени пасічник добре обробив сім'ї від вароатозу, то весною нема потреби їх тривожити. Тим більше, що в цей час кліщ знаходиться в основному у розпліді і ефективність обробки буде низька. Бджолині сім'ї в цей час ослаблені після зимівлі, особливо коли зимували на цукровому кормі. У крайньому разі, якщо виникає така необхідність (досить велика закліщеність), можна обробити бджіл від вароатозу препаратом «Біпін». Кислотами і хімічними препаратами в цей час обробляти не бажано. Знесилений за зиму організм бджіл не зможе протистояти цим обробкам.

Добрі наслідки дає профілактична підгодівля після весняного обльоту настоем хвої. Голки сосни і ялини відділяють від гілок, дроблять їх, пропускають через м'ясорубку. Потім цю масу потрібно залити гарячою водою. Кілограм подріблених голок заливають чотирма літрами гарячої води і настоюють у закритій посудині близько двох годин. На один літр сиропу

дають по 20—30 грамів хвойного настою. Слід підкормку давати невеликими дозами — 300—400 грамів на сім'ю. Раджу пасічникам скористатись порадами В. Шинкарука із Івано-Франківська («Мої бджоли здорові». «Український пасічник» № 2, 1991 рік, стор. 46). Добре таку підгодівлю давати скляними банками у засітковані верхні отвори в стелі. Постійно підгодовувати бджолині сім'ї цукровим сиропом не рекомендую. В цей час вигодовується молоде покоління бджіл і дуже важливо, щоб у вулику був натуральний мед. Вже на другий чи на третій день після обльоту, якщо дозволяє погода, бджоли починають нести пилок, а потреба в ньому зростає з кожним днем. Неможливо зрівняти квітковий пилок з білковою пастою. Важливо, щоб і пасіка весною була неподалік таких пилокосів, як вільха, ліщина, верба та іва різних видів. Верба дає перший цілющий нектар, який дуже необхідний ранньої весни для розвитку бджолиних сімей. Добре, якщо пасіка знаходиться неподалік від лісу, де є основні пилокоси. Після того, як вони відцвітуть, ліс щедро дарує бджолам ранньовесняний взяток. В лісах зацвітають різні квіти, медунка, клен і бджолині сім'ї, особливо сильні, у сприятливі дні можуть поповнити цілющими природними кормами свої запаси.

У цей час пасічнику треба пам'ятати, що бджоли для вирощування розплоду споживають немало води. Якщо настає холодна погода, необхідно дати воду у кожному сім'ю окремо. Для цього я використовую годівниці, зроблені у верхніх брусках рамок на 100—150 грамів. У таку годівницю воду можна дати, не тривожачи бджіл, через засіткований отвір у стелі вулика. Наливати у годівницю добре із пляшки або великим медичним шприцом.

Після весняного обльоту і очищення дна вулика краще залишати бджолам середній льоток. При ньому краще зберігається тепло і поліпшується весняний розвиток сімей. У сильних сім'ях можна відкрити на 1,5—2 сантиметри нижній льоток. Після того, як бджолині сім'ї придуть до сили, а це буде через 20—30 днів після обльоту, приблизно у другій половині

квітня, можна розширити гніздо бджіл по одній рамці з невеликим запасом корму. Рамку можна ставити біля крайньої у вулику. Як тільки зацвітають перші медоноси — абрикоси, терен, черешня — сильним сім'ям дають будувати штучну вощину по одній рамці в центр гнізда, де є відкритий розплід. Таку рамку сильна сім'я відбудовує за одну-дві доби. Якщо гніздо бджіл розширяти і рамка ще засіяна яйцями, її можна витягнути, а на її місце поставити нову. За час цвітіння садів можна відбудувати в нормальних і сильних сім'ях 4—5 рамок штучної вощини. Великий запас відбудованої вощини на пасіці — це успіх у майбутньому медозборі.

Б. Рудка.

Тернопільська обл.

ВІСТІ З КРАЮ

Пасічницька династія

А почалося все з кумедного, на перший погляд, випадку. Завітав якось Степан Олексійович на пасіку до швагра. Кожен бджоляр знає, як не люблять бджоли різких запахів. І от випари одеколону, яким щедро напарфумився гість, очевидно, так знервували бджіл, що вони роєм налетіли на нього. Від десятків укусів спина і руки горіли, немов обпечені. Швиденько подався додому, щоб якось вгамувати нестерпну біль. Після примочок, змащувань минулося. І, на диво, разом з болючим відчуттям укусів минулися і надокучливі болі ревматизму, який так довго турбував. На близьку відстань до вуликів не підходив, а обережно ловив бджіл і підносив їх до спини...

— Ось так і «благословили» мене самі ж бджоли спершу зацікавитися їхніми лікувальними властивостями, а потім і розведенням, — розповідає він. — Знаєте, я зовсім не користуюся йодом і перекисом водню, нариви чи порізи змащую бджолиним клеєм, або, простіше, прополісом. Ну, а якщо по старій пам'яті прохопиться радикуліт, «вжалюся» двома-трьома бджілками і через день-два все як рукою зніме. І нема необхідності у пов'язках і лікарях.

Нині Степан Олексійович Грицько має у власній пасіці понад 20 бджолосімей. Вулики старанно доглянуті, всюди відчува-

ється дбайлива рука господаря і над буянням різнотрав'я діловито снують бджоли.

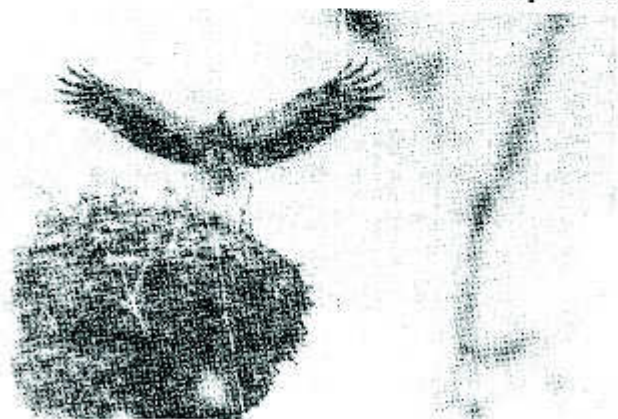
— Ось так би годинами за ними спостерігав — каже Степан Олексійович. — До чого ж розумні і працьовиті створіння. Робота біля них приносить радість.

Батьковим захопленням перейнялися і сини. А їх у Степана Олексійовича і Стефанії Володимирівни четверо. І всім припала до душі праця бджолярська. Василь по закінченні Полтавського сільськогосподарського технікуму повернувся до рідного села Товщів, де відродив запущену пасіку в одному з колгоспів району. Поруч з братом порядкує і Богдан. Їх спільними зусиллями з вимираючої пасіки лише за два роки став надходити до каси вагомий прибуток. Ну, а Мирон з Романом на домашній пасіці з батьком порядкують, самі вулики виготовляють, займаються селекцією. До речі, одна з рекомендованих ними для Львівщини порід — карпатська. Вона, за їхніми спостереженнями, одна з найбільш працьовитих і холодовитривалих.

Та не все у бджолярів так безтурботно. Замість того, щоб всебічно сприяти аматорському бджільництву, рідне господарство отрує бджіл гербіцидами, отрутохімікатами. Нема саду без пасіки, а плодів без бджіл, каже народна мудрість. Та колишній директор науково-дослідного господарства М. Сидорук, вочевидь, ігнорував оту вікову мудрість народну. А на неодноразові скарги реагував однозначно: мовляв, я ваших бджіл замість планових тонн державі не здам, попереджувати — кур'єрів не тримаю. Отакої!

До всього ще й проблеми з цукром, нестачею хімікатів для обробки проти кліща... Як сказав на прощання Степан Олексійович, нахлібників до меду з великою ложкою багато, а помічників — нуль. Справжні трутні!

К. Нестеренко.

Болі людські

Поліна Опанасівна Ольховська — зоотехнік по пасічництву Гайворонського управління сільського господарства — не приховувала радості, коли дізналась, що з травня минулого року на Україні почав виходити, вірніше, утретє відродився, журнал «Український пасічник».

— Давно ми зачекались професійного видання по пасічництву на українській мові. На жаль, ніякої інформації про його вихід у світ. Тому пасічники здебільшого виписали московський «Пчеловодство». Спасибі, що Ви порадували нас вельми приємною звісткою. Наше районне товариство пасічників, що налічує 685 аматорів, не залишиться байдужим до долі журналу. Та й, думаю, спільними зусиллями ми всі прислужимось благородній ідеї відродження пасічництва на Україні, розвитку багатокладної економіки, приватизації галузі. Бо не секрет, що колективізація загнала у колгоспи не лишень селян, але й бджіл. У наслідку маємо те, що такий благодатний для пасічництва край, як Кіровоградщина, не може похвалитися достатком продуктів бджільництва. У першу чергу — цукрові буряки, а посіви медодайних культур з кожним роком меншають. Прошу, благаю, сійте еспарцет, буркун, ріпак, гірчицю, фацелію, відмахуються, мовляв, бджола сама собі знайде нектар.

Колись у нашому районі висівали 2—3 тисячі гектарів еспарцету, тепер поголовно перейшли на люцерну, одна надія у пасічників на білу акацію, соняшник, гречку. Хоч, по-правді, і гречане поле мізерне — в середньому по 20 гектарів на колгосп. Тож і гречаними пирогами не ласуємо, і меду не п'ємо. Ото тільки і радості, як згадаються старі добрі часи на Україні, як пісню заспіваємо.

Ще одне мене болить: забезпечення пасічників реманентом. Хто сам майструє, той на коні, а хто лиш починає пасічникувати, той у ролі прохача. Проблема з найнеобхіднішим, з рамками. Ото домовились з кооперативом аж з Санкт-Петербурга на доставку рамок. Хіба ж на Україні не можна організувати цього промислу?

Одним словом, проблем у пасічництві назбиралося стільки, що хоч греблю гати. Поки що помочі чекати нізвідки, все обіцянки. І хвороби бджіл дошкуляють, і нектаром їх обмежуємо, і літератури бракує, а вгорі план, як Дамоклів меч...

Дід Касьянчик

У Могильному, що належить до колгоспу «Зоря комунізму», (від цієї назви чомусь повіяло одвертим знуцанням над українським селянином) свої, цілком буденні проблеми: бездоріжжя, порожні полиці у крамниці, незахищена старість, марні сподівання на газифікацію (хоч газопровід проходить не так далеко, поблизу Умані...) Але — зась! Невже тобі, український селянине, лишається знову покірно впрягтися у воза і тягнути його до світлої мети? А як жити сьогодні, це ти вже сам мізкуй, давай собі раду.

Дід Касьянчик з Могильного поки що дає. На здоров'я не скаржиться, хоч літа беруть своє. За плечима — війна, повоєнна біда, бо на фронті мерз в окопах, а опісля у землянках. У рідній Білорусії його коріння, а на Україні віднайшов свою долю — дівчину Олену.

— Либонь, бджілки уберегли, — добродушно усміхаються дід Семен і баба Оле-

на. — Вони нам скрашують будні, відганяють смуток. Діти, онуки свої гніздечка звили, а бджілки для нас, як рідні дітки. Як загомонять навесні, то весь світ веселять.

Добрим господарем у Могильному, що стало для нього рідним і дорогим, є дід Касьянчик. Не знає перепочинку у щоденних клопотах. Ось у цю пору, коли бджоли зимують у вуликах, майструє і рамки, і вулики. Надійні, акуратні, добротні, щоб довго служили бджілкам. Мусить крутитися, правдами і неправдами діставати деревину, бо коли б надіявся на поміч держави, увагу до розвитку пасічництва на Україні, то довелось би розпрощатись з улюбленим ділом. А так пасіка й досі здрастує у діда Касьянчика упродовж 20 літ. Ось і минулого літа, не вельми сприятливого для бджіл, продав державі 218 кілограмів меду від 35 бджолосімей, 50 кілограмів роздав знайомим, сусідам. Самотужки вивів і подарував охочим до пасіки 30 маток. Перекоаний, що мед — це життя.

— Нехай, — каже, — набираються сили і здоров'я, а найперше дітки, бо всі ми позначені тавром Чорнобиля, стільки завдано рідній землі страждань і мук. — Тоскно на душі, що й досі село не вибралося з бідноти. Правда, в 50-му році ми з жінкою ще жили у землянці, тепер у хаті, але хіба життя сільське легке і просте? А скільки про це мовлено, скільки рішень прийнято про його пріоритети, повернення боргів?

Дід Касьянчик зітхає і знову береться до майстрування. Це куди легше ніж гіркі словесні міркування-сподівання. Утішає його душу одне, що навчив пасічництву небайдужих до цієї копіткої, але благородної справи, односельців, що дочка Валя стала колгоспним пасічником, що не без його участі і підтримки у селищі Завалля зорганізовано гурток пасічників-любителів у місцевій школі, на кошти районного товариства закуплено пасіку, і вже торік школа продавала мед.

— Значиться, — бадьоряться дід Семен і баба Олена Касьянчики з Могильного, — нашому пасічницькому роду нема переводу. — І козацькому. Як у тій славній козацькій пісні співається:

Пили горілку, пили наливку,
Ще й мед будем пить.
А хто з нас, браття, буде сміятися,
Того будем бить...

Л. Корінченко.
Кіровоградська обл.

БІОСПОН — ПРЕПАРАТ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ БДЖОЛИНИХ СІМЕЙ

Продуктивність бджолої сім'ї визначається, в основному, умовами розвитку бджіл в активний період їх життя. При широкомасштабному використанні отрутохімікатів для захисту рослин, несприятливих кліматичних умовах, хворобах, отруєннях та неповноцінному харчуванні життєздатність бджолої сім'ї знижується, а в гіршому випадку сім'я може навіть загинути.

Одним із основних факторів зниження життєздатності бджіл у несприятливих умовах розвитку є недостатність в їх організмі біологічно активних речовин, одержуваних з нектаром, пилом, маточним молочком, що призводить до порушення розвитку на всіх фазах життя бджіл: скорочується плодючість маток, працездатність та продуктивність робочих бджіл, повільно нарощується сила в сім'ях. Особливо різке зниження життєздатності бджіл виявляється на фоні вароатозу. При високій інтенсивності інвазії збитки бджільництва нашої країни становили 38 карбованців на одну бджолосім'ю (в цінах 1985 року). Втрати бджільництва Німеччини на 1985 рік становили 20 млн. крб., з них 15—20 відсотків через захворювання вароатозом. Крім того, зниження життєздатності бджіл тягне за собою втрату врожайності та якості насіння ентомофільних рослин. Характерно, наприклад, що при незапиленні малини її продуктивність знижується на 14,5—31,8 відсотка, а кількість кісточок у плоді — до 16,3—34,7 відсотка.

Для відновлення сили ослаблених бджолої сімей при несприятливих умовах розведення перш за все потрібно забезпечити нормальний рівень біологічних речовин в їх організмі. Особливо це необхідно при нарощуванні сили бджолої сімей у весняний період, коли після тривалої зими бджоли виходять ослабленими і підтримуючий весняний медозбір ще не може задовольнити їх потреби в біологічно активних речовинах.

З метою нормалізації життєздатності ослаблених бджолиних сімей в умовах виробничої пасіки використовують препарат Біоспон, котрий включає в себе біологічно активні речовини, виділені з медоносних рослин. Додаток цих речовин до раціону бджіл нормалізує їх розвиток та продуктивність. Біоспон — це безбарвний прозорий розчин, розфасований у флакони або ампули місткістю 10 мл (разова доза препарату для бджолиної сім'ї). Він позитивно впливає на вуглеводний обмін, посилюючи метаболізм глюкози, біосинтез білка, підвищує плодючість маток, нормалізує розвиток, продуктивність та тривалість життя бджіл, підвищуючи їх стійкість до інтоксикації. Тривале збереження (9 років) та заморожування не впливають на його активність.

Спосіб застосування препарату: перед згодовуванням сім'ї флакон відкривають, вміст його виливають у плоскодонну ємкість, яку розміщують у вулику на верхніх брусках соторамок, над гніздом сім'ї, забезпечивши бджолам доступ до препарату. Якщо нема відповідної посудини, вміст флакона чи ампули можна вилити в комірки сот і помістити соторамку з препаратом у вулик. Разова доза препарату ослабленій сім'ї — вміст одного флакона або ампули. На курс лікування бджолиної сім'ї на весняний період розвитку необхідно 5 доз препарату. Згодовують його з інтервалом 7—10 днів, уважно спостерігаючи за розвитком сім'ї. При інтенсивному її розвитку дозу препарату понижують, розводячи його цукровим сиропом, або припиняють згодовування зовсім. У випадку слабого розвитку сім'ї, що спостерігається при неякісній матці, згодовування препарату продовжують до нормалізації розвитку сім'ї.

У зв'язку з тим, що біоспон посилює обмінні процеси в організмі бджіл, для досягнення найкращого лікувального ефекту необхідно забезпечити сім'ї в достатній кількості вуглеводними та білковими кормами (канді, медо-пергові соти, цукровий сироп та ін.).

Крім весняного періоду розвитку бджолиних сімей, біоспон бажано зго-

довувати їм в період недостатнього медозбору з метою відновлення їх сили. При цьому препарат потрібно давати 2—3 рази з інтервалом 7—10 днів. В період підготовки сімей до зимівлі препарат бажано дати бджолам 1—2 рази в залежності від тривалості сприятливої для розвитку бджіл температури (не нижче 15 градусів за Цельсієм). Якщо бджолам у цей період згодовують цукровий сироп, то препарат додають до сиропу.

Дослідження дії біоспону на життєздатність бджіл, які проводились протягом 6 років, показали, що включення препарату у комплекс зоотехнічних заходів дає змогу швидко відновлювати силу ослаблених сімей до рівня сильної сім'ї навіть на фоні вароатозної інвазії. Дослідні сім'ї, яким давали біоспон у весняний період розвитку, активніше використовували взятки (на 25 %) у порівнянні з контрольними. Ранні виводки при використанні біоспону набирають сили до моменту головного медозбору (початок липня) і використовують взяток так само інтенсивно, як і сильні сім'ї. Виводки з 3—4 рамок, одержані на пасіках Московської області, після 4—5-кратного підгодовування біоспоном до кінця серпня набирали сили до 8—9 рамок. Середня продуктивність дослідних сімей по товарному меду перевищувала таку продуктивність контрольних сімей на 9—42 проценти в залежності від умов проведення досліджень (сили сімей, якості маток, кормової бази та ін.). Середній ріст дослідних сімей, який визначався за співвідношенням сили сімей в рамках у момент весняної ревізії до сили сімей в момент осінньої ревізії (до скорочення гнізда сім'ї) перевищував середній ріст контрольних сімей на 85 процентів.

Таким чином результати спостережень впливу біоспону на життєздатність ослаблених бджолиних сімей виявили ефективність його дії при нарощуванні сили у весняний період розвитку бджіл на фоні вароатозу. Він нормалізує життєздатність ослаблених бджолиних сімей та підвищує їх продуктивність. Негативної дії препарату на розвиток бджіл не спостерігали.

На основі даних, одержаних при дослідженні біоспону в умовах виробничих пасік, вирахований річний економічний ефект від використання препарату у бджільництві. Він складає понад 17 карбованців на одну бджолину сім'ю (в цінах 1985 року). При враховуванні економічної ефективності препарату використовувався тільки один з показників продуктивності бджільництва — товарний мед. Включення в розрахунок інших показників (віск, пилок, прополіс, маточне молочко, виводки та ін.) підвищує економічний ефект від використання біоспону у бджільництві.

О. Полуектова, М. Вороняк,
Працівники науково-виробничого підприємства
«Діаспон».

ВІСТІ З КРАЮ

Що нам дав рік минулий?

Значною подією 1991 року було те, що він увійшов в Історію людства як рік відродження України, незалежності держави, як рік розпаду останньої колоніальної імперії, рік завершення багатовікової боротьби українського народу за свою свободу і незалежність. Крім вигідного географічного положення, Україна ще володіє багатющими (хоч вже частково вичерпаними) природними ресурсами, що дає повне право на самостійне існування поряд з економічно розвиненими країнами. Якщо врахувати і той фактор, що в недалекому майбутньому буде встановлено нейтралітет країни і знято екологічну напругу, це в багато разів збільшить природньо-ресурсний потенціал, що в свою чергу сприятиме прискореному розквіту нашої країни.

Що ж дав для нас, пасічників, рік минулий?

Якщо підходити до цього питання тільки з тих вимог, які ставить перед нами керівництво — це здача меду і бджолопродуктів будь-якою ціною, то він не був радісний. Погодні умови були настільки складними, що аж ніяк не втішали пасічників. Адже за весь травень в області було тільки три бездошові дні. Не набагато кращим був червень і липень. І все ж таки, при всій складності пасічники зуміли не

тільки зберегти свої пасіки, а ще й розширили їх та зібрали частково мед та продали бджолопакети. Цьому в значній мірі сприяло те, що наше обласне керівництво, не дивлячись на економічну скруту, все ж таки пішло нам назустріч, і ще в березні видало по 10 кілограмів цукру, який пасічники використали для бджіл саме тоді, коли вони відчували в цьому гостру потребу. Завдяки цьому ми зуміли продати в східні райони країни понад 10 000 бджолопакетів, здати державі через заготівельні організації понад 30 тонн меду, зібрати понад 10 тонн воску.

Крім того, окремі пасічники займались збором і продажем для медичних установ прополісу, пилку та бджолоотрути. Безумовно, цього ще досить мало і в цьому є свої причини. Однією з них є та, що в більшості районів товариства очолюють працівники «Бджолопрому», які не могли сповна віддатися роботі, а тому і працювали без натхнення, без творчої ініціативи й перспективи.

У тих товариствах, де голови були звільнені, робота проводиться планомірно, цілеспрямовано. Безумовно, що в таких товариствах працюють не тільки голови, а й усі члени товариства. З цього приводу хочеться назвати голову Бродівського районного товариства добродія Артеха Ярослава Антоновича. Ця людина зуміла за короткий строк згуртувати навколо себе всіх пасічників в єдиний творчий колектив і спрямувати його на вирішення загальнопасічницьких справ. З цією метою на кошти членів товариства збудовано приміщення з магазином та методичним кабінетом. При товаристві працює мале підприємство, яке виготовляє пасічницьке обладнання та інвентар. Безумовно, що тільки такий підхід до справи може дати і дає позитивні результати в розвитку бджільництва.

Можна назвати ще ряд товариств, де проводиться плідна робота. Але це на фоні області поодинокі явища. В цілому ж стан справ бджільництва в області не викликає задоволення, а, навпаки, тривогу, тривогу за бджолу, за її майбутнє не тільки в області, але й в країні. Сподіваємось, що Київський інститут бджільництва, який так активно розгорнув свою творчу роботу, в найближчий час скаже своє слово. А поки що зупинимось на тих проблемах, які найбільше турбують пасічників і які необхідно вирішувати в 1992 році.

Однією з таких є проблема боротьби з кліщем вароа. Переважна більшість наших пасічників у боротьбі з кліщем користуються парами щавелевої кислоти. Цього року, крім парів щавелевої кислоти, застосовували «Біпін» київського і місцевого виробництва. Ефективність даного препарату дуже висока, негативних явищ поки що не проявилось. Будемо сподіватись, що «Біпін» в майбутньому відкриє для себе широку дорогу і стане надійним помічником кожного пасічника в боротьбі з таким стійким шкідником, як кліщ вароа.

Велику турботу в пасічників викликає і те, що в сучасних умовах гине велика кількість пасік, а самі пасічники залишаються безпорадними і не знають причин.

А таким грізним ворогом бджіл на сьогодні є не що інше, як сільгоспхімія, яка в боротьбі з сільськогосподарськими шкідниками застосовує велику кількість надто отруйних хімічних речовин. Це питання вперше було порушено в третьому номері журналу «Український пасічник» його кореспондентом В. Тивіним. Сподіваємось, що читачі журналу відгукнуться і надішлють в редакцію найрізноманітніші матеріали з цього приводу.

З хімічними речовинами тісно пов'язане різке зменшення виробництва меду. Під впливом хімічних речовин медоносні рослини значно зменшили виділення нектару, а такі культури, як гречка, липа в нашій області вже давно не виділяють нектару.

Хочеться вірити в те, що прийняття «Закону про охорону бджіл», проект якого надруковано в журналі «Український пасічник» № 6 і який ми так довго чекаємо, зобов'яже керівників сільського господарства повернутися лицем до пасічників і зробити все, щоб мед та інші бджолопродукти знову зайняли своє місце в житті та здоров'ї людини.

Викликає тривогу і те, що пасічники-любители весь попередній час були на правах пасічників «Бджолопрому». На сьогоднішній день «Бджолопром» пішов далше — воліє повністю підпорядкувати товариства під свою структуру, обіцяючи при цьому великі переваги. Це ті обіцянки і переваги, які довели сьогоднішнє бджільництво до занепаду. Нам здається, що для якісного покращення бджільництва потрібне не об'єднання, а навпаки, розмежуван-

ня і створення своїх структур з підпорядкуванням управлінням сільського господарства на місцях та міністерству сільського господарства країни. Необхідно також, щоб фонди та матеріали для виробництва інвентаря, обладнання та цукор також були передані міністерству сільського господарства, а товариства на місцях створили свої асоціації, спілки і т. п. Ми переконані, що тільки таким шляхом можна добитись ряду правових, економічних та організаційних заходів по створенню сприятливих умов для розвитку бджільництва України.

Важливу роль в покращенні розвитку цієї важливої галузі повинно відіграти збільшення норм цукру для весняної підгодівлі та осінньої загодівлі бджіл. При цьому дуже важливо, щоб цей цукор можна було одержувати заздалегідь. Ми в цьому маємо переконання. Так, наприклад, наша обласна Рада народних депутатів знайшла можливим і необхідним забезпечити пасічників цукром на 1992 рік вже в листопаді-грудні 1991 року із розрахунку 15 кілограмів на бджолосім'ю, за що ми щиро вдячні. Такий підхід сприятиме тому, що кожен пасічник вже не буде чекати дадуть чи ні в необхідний момент цукор, а вже буде розпоряджатись даними запасами на свій розсуд, виходячи з погодних умов тієї чи іншої місцевості.

Хочеться порушити таку важливу проблему нашого оновленого товариства, як забезпечення пасік медоносами. Вважаємо, що до кінця це питання не вирішено. Потрібно, щоб кожен пасічник мав можливість укласти договір з власником медоносів. Цими договорами необхідно передбачати оплату пасічникам власниками медоносів за запилення. Окрім оплати, такі договори можна складати і на інших умовах.

Нас не може не турбувати сьогодні, в умовах ринку, таке питання, як збут продуктів бджільництва. Це і питання регламентації закупівельних цін в медоносні і неурожайні роки, збут бджолопродуктів населенню, надбавки цін за якість та ін.

Очевидно, щоб уникнути штучного завищення ринкових цін, забезпечення широким верствам населення бджолопродуктами, необхідно при кожному товаристві створити свої магазини, в яких ціни встановлювати нижче ринкових, але вище державних.

О. Довгалюк.

Голова Ради пасічників Львівщини.

Л. Боднарчук,
директор Українського науково-
дослідного і технологічного
інституту бджільництва,
кандидат біологічних наук.

ПРОБЛЕМИ БДЖІЛЬНИЦТВА

Господарський сектор України отримує близько 9 000 тонн меду, а може його виробляти 120 000 тонн.

Назріла необхідність перевести пасіки на нові принципи організації виробництва і праці.

Щоб визначити шляхи дальшого розвитку галузі, необхідно оцінити її сучасний стан і виявити оптимальні напрямки на найближче майбутнє. Відомо, що основу бджільництва становить кормова база. За її станом можна робити висновки про розміри виробництва, чисельність бджолосімей, які будуть забезпечені запасом нектару з розрахунком на максимальну продуктивність. З кормовою базою пов'язана й проблема запилення ентомофільних культур. На Україні щорічно висівається 340 тисяч гектарів гречки, близько 1,5 мільйона гектарів соняшника, 450 тисяч гектарів насінників кормових бобових трав. Щоб ці посіви були запилені, необхідно утримувати близько 4,5 мільйона бджолосімей, але не середньостатистичних, до яких входить 70 і більше процентів слабких, а повноцінних, 8-, 10-, 12-рамкових. У нас же в громадському секторі середньостатистичних сімей трохи більше мільйона та близько трьох мільйонів — у аматорів.

Розглядаючи ентомофільні сільськогосподарські культури як кормову базу бджільництва, необхідно зважити на невідповідність фактичної продуктивності бджільництва і теоретично можливих результатів. При продуктивності, «досягнутій» у 1989 році, пасіки окупити себе не могли. Як правило, потенційні можливості ентомофільних культур використовуються далеко не повністю, бо до кочівлі лише незначна частина сімей пасік набирає достатньої сили. Тому з високонектарних культур збирають меду не 100—150 кілограмів з гектара, а 40—50 кілограмів на один вулик, менше половини. У цілому по республіці в господарському секторі ми одержуємо трохи більше 8 тисяч тонн товарного меду замість можливих лише на гречці 30 000

тонн, такої ж кількості — на ріпаку і у два рази більшої — на соняшнику.

Слабка окупність пасік пояснюється не тільки низькою продуктивністю на медозборі, але й вузькою спрямованістю використання бджіл. Пасіки у нас тримають переважно для одержання меду, а не для комплексного їх використання. Давно назріла необхідність перевести бджільництво на нові принципи організації виробництва і праці.

На мою думку, типова комплексна пасіка повинна складатися з трьох основних підрозділів: бджолорозплідника з матковивідною дільницею, відділом для виробництва відводків і пакетів та самостійною ланкою з нарощування сили сімей, відділення збору меду, квіткового пилку і одержання воску — сировини для фармацевтичного виробництва.

Зрозуміло, що малопотужні пасіки колгоспів і радгоспів не зможуть перейти на таку форму організації. Вона підходить для міжгосподарських підприємств, в яких налічується в середньому 1500—1800 сімей. Як звичайні пасіки об'єднані бджолопідприємства виявились малоефективними. Товарного меду вони дали навіть на кілограм менше, ніж в середньому по республіці. Переорієнтування таких пасік на державне комплексне бджологосподарство, очевидно, дасть більше користі.

Переваги нової організації для існуючих 37 міжгосподарських бджолопідприємств заслуговують окремої розмови. Тут лише зауважимо, що такі пасіки стали б регіональними центрами розвитку бджільництва. Є й інша можливість організації в Україні комплексних державних господарств. Це — створення багатогалузевих пасік колгоспів і радгоспів, які займаються виробництвом насіння кормових трав, олійних культур; а в перспективі — при господарствах, які вирощують ефірно-олійні лікарські рослини.

Економічна доцільність таких комплексних господарств, як кажуть, лежить на поверхні. Спеціально вирощуються для одержання насіння цінні високопродуктивні медоноси — люцерна, ріпак, фацелія, буркун, рижій, конюшина, еспарцет, а також «фантастичні» за продуктивністю м'ята перцева, меліса, валеріана. Останні можуть давати медозбори від 200 до 1000 кілограмів з гектара.

Використання бджіл на цих культурах

допоможе одержувати не тільки значну кількість меду, а й на 20—30 процентів підвищувати врожайність. Створені виробництва могли б служити полігоном для відпрацювання різних технологій для галузі бджільництва і насінництва кормових трав, цінних лікарських й інших видів рослин.

При організації таких господарств нема потреби виділяти землі сільськогосподарського користування. За умови об'єднання бджільництва й насінництва виграють одночасно обидві галузі. До того ж бджільництву вперше буде наданк у користування конкретні сільськогосподарські території, на яких можна створювати, не завдаючи шкоди іншим галузям, повний харчовий конвеєр для бджіл. З'явиться можливість виробництва високоякісного насіння цінних ентомофільних культур. Зрештою, можна буде дати об'єктивну оцінку галузі в умовах розвитку регіонального бджільництва, яке найбільш повно використовує поєднання природно-кліматичних умов зони і породних біологічних особливостей бджіл. Отже, такі господарства будуть центрами розвитку бджільництва в конкретній місцевості і сприятимуть освоєнню покинутих, еродованих і непридатних земель.

Новим принципам організації найбільше відповідали б різні форми орендних та акціонерних об'єднань, кооперативів, бо тільки зацікавлені працівники здатні створити прибуткові господарства. Це напрямок перспективного використання потенціалу бджолярів-аматорів.

Дальший розвиток галузі безпосередньо пов'язаний з відновленням чистопородних аборигенних ареалів. З допомогою інструментального методу запліднення маток, який розробляється в одній з лабораторій інституту, стає можливим проведення контрольованого відбору, селекції і поліпшення цінних властивостей місцевих порід бджіл, передусім карпатської і української степової, найбільш пристосованих до регіональних природно-кліматичних умов.

Передбачається не тільки відновити та поліпшити породні особливості племінних бджіл, але й забезпечити громадські й приватні пасіки плідними матками з господарсько-корисними властивостями. При щорічній потребі республіки у декількох мільйонах влідних маток бджолорозплідники та окремі матковивідні пасіки постачають їх усього декілька десятків тисяч.

Незадовільно виявляються цінні бджолосім'ї для організації репродукції маток. Це значний резерв підвищення продуктивності галузі. Назріла необхідність переглянути функції обласних бджолооб'єднань. Сьогодні вже не досить обмежуватись постачанням пасік (часто несвоєчасним) цукром, інвентарем, іншими засобами, фіксувати стан пасік громадського сектора під час осінньої та весняної ревізії. Бджолооб'єднання можуть стати методичними координаційними та виробничими центрами у своїх регіонах, брати активну участь у розвитку бджільництва на місцях, добиватись підвищення продуктивності шляхом впровадження нових економічних методів господарювання і прогресивних технологій. Кому, як не їм, контролювати процес запилення ентомофільних сільськогосподарських культур шляхом укладання угод з підприємствами-власниками пасік і бджолярами-аматорами, забезпечуючи їх необхідними матеріалами, обладнанням та інвентарем. У цих умовах можуть успішно розвиватись орендні відносини між ланками бджільницького процесу.

Інтенсифікація бджільництва вимагає певної перебудови і в кадровій політиці. У зв'язку з переходом на економічні основи господарювання, необхідністю введення комплексного бджільництва, при якому пасіки стають багатогалузевими виробництвами, до керівників пасік ставляться нові вимоги. Тепер вони повинні бути й кваліфікованими економістами, організаторами, бджолярами-менеджерами. Для їх підготовки при інституті передбачено організувати спеціальну школу.

Говорячи про сучасний розвиток галузі, не можна обійти питання екологічної обстановки в республіці. У нас гострі проблеми створює хімізація господарств, зокрема застосування різноманітних засобів боротьби з шкідниками і хворобами рослин, а також бур'янами.

Одним з основних завдань бджільництва є різке поліпшення якості продукції. Назріла необхідність існуючі стандарти привести у відповідність з міжнародними. При визначенні якості мають братися до уваги не тільки біологічні властивості продукції, а й можливість забруднення її різними хімічними засобами та їх залишками, наприклад, нітратами, а також радіонуклідами. У цьому зв'язку необхідно розробити градацію якості, в залежності

від якої змінювалася б вартість продукції. Важливо визначити стандарти її монофлорних сортів. Це дозволить краще використовувати дієтичні, лікувальні, смакові властивості меду, пилку й інших продуктів. Необхідні зміни технології виробництва, впровадження в практику нових конструктивних рішень, матеріалів, засобів, способів виробництва. Для визначення якості продукції треба організувати мережу контрольно-аналітичних лабораторій, озброєних відповідними приладами і методиками.

Все це потребує виконання великого обсягу робіт, насамперед в самому інституті, який повинен розробити численні методики, критерії оцінок, гнучку систему цін на стандартизовану продукцію. Треба думати, що нові підходи до оцінки продукції, підтверджені сертифікатами якості, будуть підтримані споживачами.

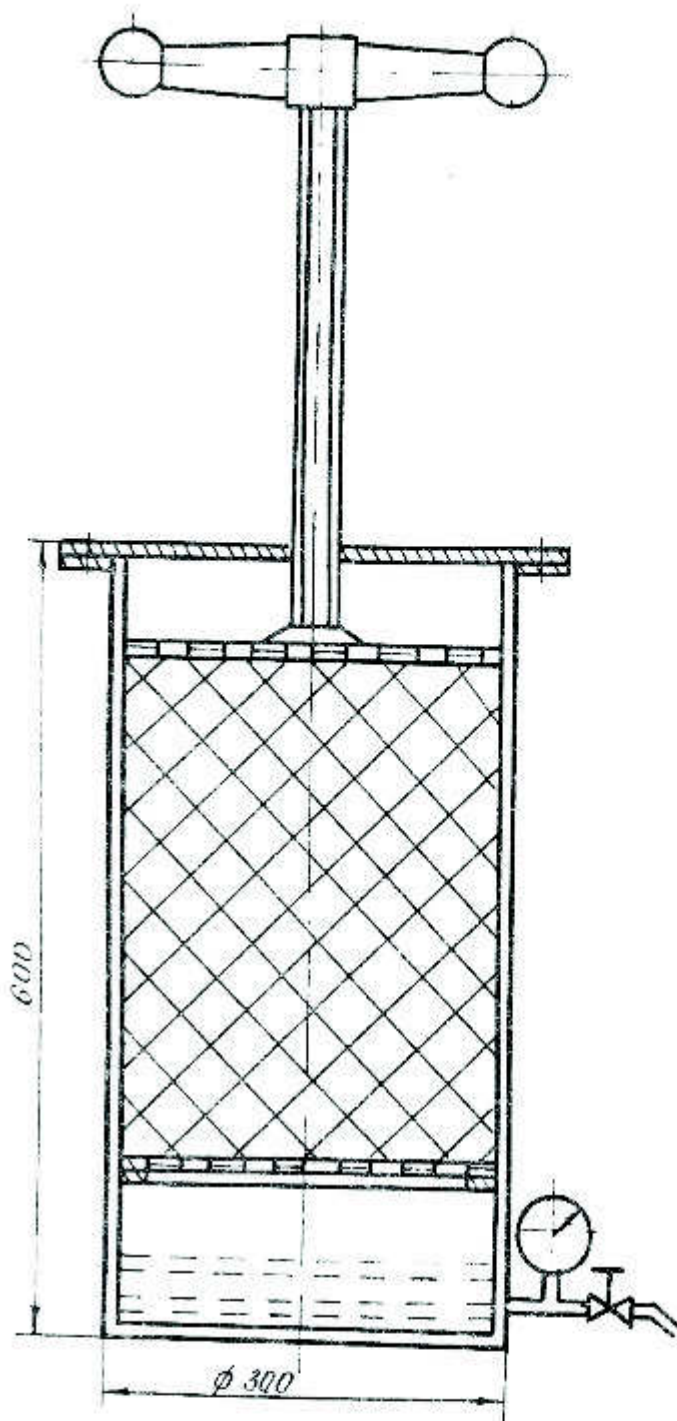
Бджільництву доводиться миритись із застосуванням хімічних засобів, але галузь несумісна з варварським і некерованим використанням їх у природі. Отже, передбачається велика робота з вивчення доцільності застосування хімії на територіях, що прилягають до районів інтенсивного бджільництва. У зв'язку з цим хотілося б порушити питання про правове (юридичне) забезпечення бджільництва. Сьогодні нагромаджено велику кількість відомчих актів, що регулюють взаємовідносини в галузі. Переважна більшість з них застаріла і суттєво стримує її розвиток. Тому потрібно впорядкувати правові норми.

Перебудова в народному господарстві безпосередньо стосується і бджільництва, а тому інститут покликаний відіграти в цій справі ведучу роль.

МОЖЕ ЗНАДОБИТЬСЯ І ВАМ

Витоплювання воску — справа не проста, і кожен робить її по-своєму. Хотів би поділитися власним досвідом — а раптом комусь знадобиться.

Я виготовив паровий воскопрес, використавши лист нержавіючої сталі товщиною 3 міліметри (рисунок надсилаю). Висота бачка становить 60, а його діаметр — 30 сантиметрів. На висоті 12 сантиметрів від дна всередині бачка приварено обідок, на який лягає

решітка із 16-міліметрової сталі. На висоті 20 міліметрів від дна приварена трубка з манометром та потрійним краном для спускання води і пари. Зверху закріплений зйомний гвинт.

Принцип роботи такий: заливаю воду на дно преса так, щоб не сягала решітки на 3—4 сантиметри. Набираю в мішок воскову сировину, поміщаю у прес, а зверху кладу ще суху решітку. Закріплюю гвинтом і ставлю на будь-який нагрівальний прилад.

Коли вода закипить і пара розігріє воскову сировину, починаю поволі закручувати гвинт. Тиск пари при цьому підтримую в межах 1,5 атмосфери. Віск витікає вниз.

Наприкінці роботи виключаю нагрівальний прилад або знімаю з нього прес, гвинт закручую до кінця, відкриваю кран і випускаю трохи води. Далі зливаю той віск, що залишається зверху, відкручую гвинт, виймаю мерву і зливаю той віск, що є внизу.

Після такої операції в мерві воску практично не залишається, а той, що злитий,— відмінної якості.

М. Злепко, Тернопільська область.

Від редакції. Запропонований М. Злепком воскопрес напевне зацікавить наших читачів. Але гадаємо, що варто поставити запобіжний клапан і відрегулювати його на тиск 1,5—1,7 атмосфери.

Господар племінної пасіки

Пасічницьке господарство колгоспу «Промінь», що на Сокальщині, поселилось у невеличкому садку на окраїні села. Місцевість ця мальовнича і затишна. Від західних вітрів її захищає стіна лісу, а за садом широкі поля. У літній період діє медоносний конвеєр.

Минуло десять років, як на її базі організовано районну племінну пасіку з розведення карпатських бджіл. І не випадково, бо керівники господарства вважають бджільництво рівноправною з іншими галуззю. Не тільки люблять бджіл, але й створюють їм відповідну кормову базу, надійний медоносний конвеєр. Від пасіки мають не тільки мед, віск, прополіс, а й значне підвищення врожаю. Запилення бджолами медоносних культур дає хороші результати. Є і мед, і прибутки, і насіння гречки, червоної конюшини, озимого ріпака та інших перекреснозапилювальних медоносних культур.

Усе минуле десятиліття очолює пасіку Роман Іванович Антонюк — людина працювита і сумлінна, щедра на любов до бджіл і землі. За його плечима — довгі роки роботи з бджолами. А тому вони щороку щедро винагороджують його високими медозборами. За цей час в районному конкурсі за інтенсифікацію розвитку і підвищення продуктивності бджільництва він неодноразово виходив переможцем, був нагороджений цінними подарунками і грошовими преміями.

Успіх приходив до Романа Івановича не відразу, бракувало знань. У 1984 році закінчив навчання у республіканському навчально-виробничому комбінаті, одержав звання майстра бджільництва. Із всіх дисциплін екзамени склав на «відмінно».

А пасічницька праця — не з легких. В погожі дні солоним потом намокає сорочка, краплини його сповзають з чола. Від ужалень набрякають руки. Та залишити роботу, не закінчивши, не можна. Кожен рух — точний, вивірений. Поспішиш — і пожалкуєш. Пекуча отрута болем відізветься у тілі. А кожна бджолина сім'я має свій «характер», потрібні індивідуальний підхід, знання «бджолої психології». Все це Роман Іванович знає до тонкощів. І це сприяє успіху.

Шостий рік виводить він від чистопородних маток високопродуктивних маток-дочок. Переносить личинки у штучні мисочки, дає на виховання, а далі переносить у нуклеусні вулики. А нуклеусне господарство не маленьке. Тут одночасно, відповідно до промислової технології виведення бджололиних маток і календарного графіка робіт, треба виховати майже двісті маток-дочок. Виконати такий обсяг робіт вдається не кожному пасічникові.

З часу створення племінної пасіки багато господарств району закупили плідні чистопородні матки «карпато» і чотирирамкові бджолопакети для поліпшення породного складу на пасіках та створення на них племінних ядер, одержали від них високопродуктивні бджолосім'ї.

У тому, що всі пасіки району мають чистопородних карпатських бджіл, є частка праці Романа Івановича.

Широка географія розміщення потомства з пасіки цього колгоспу. Воно добре зарекомендувало себе на пасіках сусіднього Жовківського району, що на Львівщині, Київської, Харківської, Донецької, Луганської областей України, Ростовської, Іркутської областей Росії. За це йому шлють подяки і запрошують в гості. А йому все ніколи. Ще не встигне закінчитись матковий сезон, як частина пасіки перекочує на запилення насінників конюшини. А на черзі інші пасічницькі роботи.

Немає вже спокою і взимку. Його «крилаті хлібороби» працюють в теплицях на запиленні огірків.

Добре закінчив він і цього річний сезон. Лише в першій половині року від пасіч-

ницького господарства у касу колгоспу надійшло 11600 карбованців. Їх одержано від реалізації плідних маток з пакетами, меду і прополісу. Нелегкий для бджільництва був цей рік. Кожна сім'я працюючих бджіл дала по 118 карбованців виручки без врахування надбавки врожаю.

Вміло застосовуючи все нове, передове, набуті знання і пасічницьку «арифметику» Роман Іванович Антонюк вишукує резерви зниження собівартості продукції бджільництва, забезпечує перевиконання госпрозрахункових завдань.

Свій багатий досвід він передає іншим. Вміло працювати з бджолами навчає сина Андрія і внука Степана. Обидва вони є добрими помічниками у щоденній роботі на пасіці.

Вже другий рік, як Роман Іванович на пенсії, та не залишає пасіки, бо вклав у неї частинку свого серця, значний відрізок свого життя.

Не хвилюється за майбутнє племінної пасіки, бо підготував собі добру заміну, а, можливо, і започаткував пасічницьку династію Антонюків на Сокальщині.

Тож, як кажуть в народі, з роси і квіту, щастя їм довіку на ниві пасічницькій.

В. Башук.

Старший зоотехнік
ВО «Львівбджолопром».

Як я виводжу маток

Хочу поділитися своїм досвідом у племінній справі виведення маток.

У вулики-малятка поміщаю по 3—4 рамочки, висотою 230 міліметрів.

Ширину одержимо, перерізавши верхній валок на дві рівні частини; середні кінці врізаємо для навішування у вулик. Для відбудови вощини використовую спеціальний пристрій (див. рис.), рамку з яким ставлю у сильну сім'ю.

Пристрій складається з валка, гнізда і рухомої скоби-замка. Гніздо, і скоба виготовляються з листової сталі, можна використати консервну банку. Одним кінцем рамка входить в гніздо, другий фіксується рухомою скобою.

Після того, як вощина буде відбудована, рамка заповнена кормом, а інколи й розплідом, поміщаю її у вулик-малятко, вселяю туди бджіл з племінної сім'ї і даю зрілий маточник. Якщо

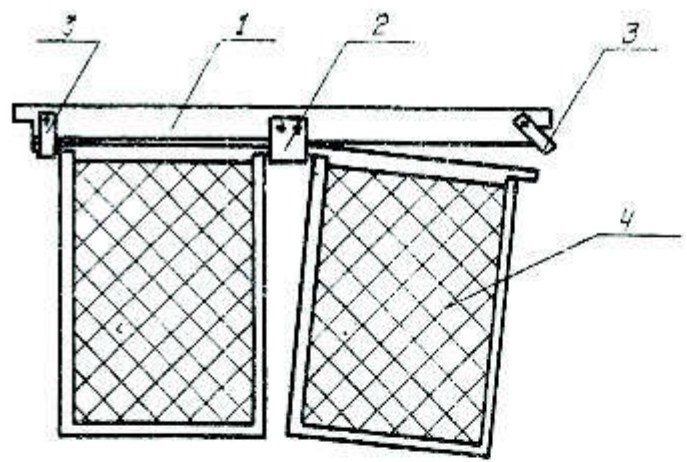

Схема кріплення рамки:

1 — верхній валок стандартної рамки; 2 — гніздо; 3 — скоба рухома замкова; 4 — рамка для вулика-малятка.

матка вже почала відкладати яйця, можна використати її для відводка, натомість дати зрілий маточник від племінної сім'ї. І так до серпня. Такий вуликів-малятко у мене 10. Їх вистачає, щоб зробити повний маткообмін у 50 сім'ях.

В кінці маткозабезпечення чиню так: при допомозі пристрою всі рамочки з бджолами установлюю в стандартний вулик. При цьому маломедні і без розплоду ставлю поза гніздом, щоб бджоли вибрали з них мед.

Буває, що не всі матки використані. Тоді бджоли самі виберуть собі одну. Навпроти льотка ставлю 2—4 стандартних рамки, на які матка охоче переходить і до пізньої осені відкладає в них яйця. Таким способом одержую додатково одну сильну сім'ю. Зимує вона на стандартних рамках, взятих з інших сімей при підготовці їх до зими. Частину корму бджоли самі перенесуть з рамок, що стояли поза гніздом.

М. Марченко, Донецька область.

ПРИКМЕТИ

Березень з водою, квітень з травою, а травень з квітами.

* * *

Як марець ясний, то май щасний.

* * *

Який день на Явдохи (14 березня), таке буде ціле літо.

* * *

На Теплому Олексі (30 березня) шука лід хвостом розбиває.

* * *

Чим більше соку у березні, тим кращий врожай.

Людно буває в Шосткінському магазині бджолярства, що на Сумщині. Тут можна завжди одержати немало інформації щодо придбання необхідного пасічницького обладнання.

Фото Я. Гулкевича.

Т. Попова

Апіфітотерапія

Бджола лікуюча

Моє перше і, мабуть, очевидно, останнє знайомство з бджолярством відбулося у молодшому шкільному віці, коли я під час літніх канікул гостювала у тітки, чоловік якої тримав декілька вуликів. Я часто зазірала разом з ним до вуликів, коли він займався бджолами, і любила, сівши збоку біля бджолиного будиночка, спостерігати за поведінкою бджіл біля льотка. У моїх спостереженнях брав участь молодий кіт, якого почала пригощати трутнями, звернувши увагу, що він їв спійманих ним у саду жуків. Трутні йому прийшлись до смаку.

В один із погожих днів мені була довірена відповідальна справа — біля вулика «стерегти рій». Все закінчилося благополучно: рій щільною купкою вилетів з вулика і, на моє щастя, живою рійною масою завис на гілці осоки, що ріс неподалік. Я встигла сповістити про виліт рою і нова бджолина сім'я була спроваджена у приготове-

ний для неї вулик. З тих пір ми щодня з котом спостерігали її життя.

Але одного разу мій постійний супутник не побажав супроводжувати мене, дико вириваючись з рук і несамовито виючи, коли зрозумів, в яку сторону я його несу. Я здивовано стала шукати причину такої поведінки і помітила, що у kota асиметрично розпухла мордочка, а дотик до цього місця спричиняє біль. Очевидно, він спробував ловити смачних бджілок без мене, за що й був покараний. Тому від подальших спостережень мій чотириногий друг категорично відмовився, обходячи небезпечно для нього місце на добрячій відстані.

Чутливість людей до укусів бджіл є різною. Господар пасіки зовсім не реагував на них, у його дружини з'являвся значний місцевий набряк, що не супроводжувався загальною реакцією. Своєї реакції я навіть не згадую — очевидно, нічого суттєвого у ній не було, хоча бджоли і мене жалили.

Але іноді реакція організму на бджолині укуси буває більш важкою. Сусідка моїх родичів розповідала, як одного разу її чоловіка вкусила бджола у стегу. У збу-

дженому стані він став бігати по полю, зриваючи з себе одяг, роздираючи від зуду і печії шкіру до крові. Тіло його вкрилося великими рожевими плямами, а сам він задихався, кричав. На щастя, це тривало недовго. І він у задовільному стані був доставлений додому односельцями, що збіглися на його крики.

Можливо, що ці враження були першим внеском до скарбнички моїх спостережень за індивідуальним характером реакцій на навколишній світ, осмислених багато років пізніше, і що стало основою практичної лікувальної роботи.

У літературі є повідомлення про смерть після єдиного укусу бджоли. Так загинув фараон Менес, який царював майже 5 тис. років тому у Єгипті.

Така біда трапляється і в наш час, що правда, досить рідко. Більшість ужалених відбуваються місцевими набряками, болями, іноді ознобом. Деякі люди мають такий сильний природний захист від бджолої отрути, що майже не відчувають жодних больових явищ, навіть, навпаки, відчувають приплив сил, поліпшення настрою, зменшення болів у суглобах, поліпшення функціонування кишково-шлункового тракту, нормалізацію артеріального тиску. Очевидно, тому у народі здавна вдаються до послуг крилатих лікарів, причому, курс лікування складається іноді з багатьох десятків ін'єкцій.

Закономірно припустити, що стихійне бджололікування і бджільництво — ровесники. З відомостей, що дійшли до нас, можна уявити, що бджолярству більше 6 тисяч років. Ним займалися у древньому Єгипті, Асирії, Китаї, Греції, Римі, Скіфії. У період становлення Київської Русі бджолярство називалося бортництвом (від «борт» — дупло дерева).

Відгомін «дуплового» бджільництва ми знаходимо і зараз: вулики-дуплянки можна зустріти не лише в музеях народного побуту, але і в деяких селах. До речі, у музеї народної архітектури і побуту УРСР під відкритим небом є оригінальні екземпляри таких вуликів. До них завжди прямують відвідувачі з фотоапаратами — дуже спокусливо мати зображення на такому фоні. Мене ж порадувала доля відвіди-нами років десять тому білоруського села Словінськ, де бачила великі колоди-вулики, високо підвішені у кронах могутніх дубів і кленів. Не вірилося, що це діюча пасіка. Але вилітаючі з льотків бджоли були цьому реальним підтвердженням.

У 19 ст. лікуванням укусами бджіл зацікавилися медики. З'явився спеціальний термін — апітерапія (від латинської назви бджоли — апіс). Відомості про благотвор-

ний ефект апітерапії надходили з різних країн: Росії, Франції, Австрії. Мова йшла головним чином про лікування ревматизму і неврологічних недугів. Фактично з тих пір інтерес до апітерапії не згасає. Ведеться багато досліджень для виявлення біологічних властивостей бджолої отрути, а також речовин, що входять до складу всього тіла комахи. У них виявлені білки, ліпіди, інші близькі до з'єднання ацетилхолін, гістамин, кислоти і луги, сірка, фосфор, кальцій, марганець. Великий внесок у розробці цих питань з боку радянських і болгарських вчених. Виявлені протимікробні властивості бджолої отрути: її водний розчин у співвідношенні 1:50000 має бактерицидну дію. Доведена властивість бджолої отрути стимулювати діяльність таких важливих органів, як гіпофізу і наднирників. Надбано досвід застосування бджолої отрути при різноманітних захворюваннях: сінній лихоманці і бронхіальній астмі, поліартритах, ураженнях периферійної нервової системи, судин і серця. Найбільш дієвим визнано метод бджолоужалення, але він виявився і найбільш небезпечним: дозування при такому введенні отрути в організм становить великі труднощі. Алергологів приваблює гіпосенсибілізація — зменшення можливості організму давати алергічні реакції — за допомогою бджолої отрути. Але результати таких спроб поки що викликають протиріччя. Це пов'язано з тим же складним питанням дозування. Навіть умовно смертельна, як вважається, доза має широкий діапазон: це кількість отрути від 200 до 500 одночасних ужалень. Але ж Менесу було достатньо одного укусу бджоли, щоб померти! Питання лікувальної дози може прояснитися лише в тому випадку, якщо в апітерапії будуть розроблені показання, що ґрунтуються на оцінці статусу особливостей і чутливості людини з розкриттям специфічних особливостей імунологічного статусу людей з підвищеною реакцією на лікарську речовину.

Експериментами з бджолою отрутою і екстрактом з тіла комахи з позицій гомеопатії займалися американські лікарі Герінг і Марей. Вони встановили, що найбільш чутливі до цих лікувальних засобів люди, схильні до набряків, які люблять прохолоду і погано переносять тепло, схильні до істерії, з неадекватною реакцією на події, ревнівні. У таких людей частіше, ніж звичайно, трапляються кистозні переродження органів. У гомеопатії є два «бджолиних» препарати: апізин — з отрути і апіс меліфіка — з усього тіла бджоли. Великою популярністю користується другий. У лікувальній характеристиці бджолиних препара-

тів особливо приваблива протинабрякова активність: набряк — майже обов'язковий компонент будь-якого патологічного процесу. Своєчасне забезпечення дренажу — запорука благополучного кінця багатьох тяжких станів. В останні роки французька фармацевтична фірма «Буарон» провела багаточисельні експерименти по виявленню протинабрякової дії апісу на тваринах і дістала позитивні результати.

У сучасній практичній гомеопатії препарат апіс застосовують при багатьох недугах — від кропивниці, набряків Квінка, бронхіальної астми, панариціїв, рокистого запалення до серцево-судинної недостатності і захворювання мозку, а також при деякого роду кистах. Шкідливих побічних дій не відзначається. Діапазон використання розведень (це гомеопатичне поняття, адекватне дозі) досить широкий і залежить від характеру, тяжкості захворювання і можливої реактивності пацієнта.

З апісом у мене пов'язано приємний спогад з перших років роботи, коли особливо гостро відчуваєш успіхи і невдачі. До мене за порадою звернулася колега з приводу захворювання своєї родички і, вже покидаючи мене, недбало мовила: «Я також не в порядку, виявили кисту щитовидної залози, але її медикаментозно не вилікуєш, а оперуватися не хочу». В області щитовидної залози у неї чітко визначились еластичні утворення величиною з вишню. Клінічних ознак тиреотоксикозу не було. Не дивлячись на скептичне ставлення до медикаментозної терапії в такій ситуації, колега стала приймати прописаний мною апіс, з радістю для нас обох, з повним успіхом.

Люди давно навчилися користуватися дарами бджіл: медом, воском, прополісом, пергою. Навіть їх отрута служить на добро. Коли хочемо сказати про чийсь особливу працелюбність, порівнюємо його з бджолою: бджола — одна з небагатьох комах, що удостоєні пам'ятників. Один з них у Європі, неподалік Познані, два інших — у Японії. Останній споруджено не просто на честь бджіл-трудівниць, а в пам'ять про бджіл, які загинули разом з людьми під час атомного бомбардування Хіросіми і Нагасакі.

Від редакції: Автор пропонованої статті — відомий київський лікар-гомеопат Т. Д. Попова. Ця та інші статті, вміщені у книзі «Нариси про гомеопатію» (К. «Наукова думка», 1988 р.) присвячені рідздумам натураліста про людей і природу, про причини захворювань і шляхи до здоров'я. Автор розглядає людину як складову частину природи, наслідуючи цим самим видатного радянського вченого академіка В. І. Вернадського.

ОБМІН ДОСВІДОМ «Штучний» рій

Часто початкуючі пасічники попереджають вихід рою вирізуванням маточників. Але такий захід мало що дасть: бджоли не вийдуть з ройового стану, вони закладатимуть нові маточники і, таким чином, бездіяльний період для сім'ї (при невмілих діях пасічника) буде лише продовжений. Сім'я збере мало меду. Щоб цього не сталося, бджіл треба вчасно штучно відроїти. Розповім про один з надійних і простих способів відроювання, відомий у нашому селі з довоєнних часів.

Вулик, у якому бджоли зібралися роїтись, ставлять на півметрові кілочки. З картону чи фанери виготовляють щит або, ще краще, обтягують тканиною раму завдовжки приблизно метр і завширшки півметра. Щит на двох кілочках приставляють до прилітної дошки вулика з просвітом до десяти сантиметрів (якщо на пасіці вулики-лежаки, то можна використати їхні кришки). В сім'ї відшуковують рамку, на якій працює матка. Переставляють її разом з бджолами в інший заздалегідь приготовлений вулик. Решту бджіл струшують на щит і повертають рамку у вулик. Бджоли злітають, кружляють, як при виході рою. Частина з них (та, що вигодовувала розплід і виконувала інші роботи) повертається у своє гніздо. Решта, що зібралась роїтись, повисне під щитом у вигляді рою. Їх треба обережно перенести до заздалегідь приготовленого вулика і струсити до своєї матки. Відроєній частині ставлять вощину і порожні стільники, як і природному рою. Бджолам, що повернулись у своє гніздо, залишають один найкращий маточник (найзручніше це зробити тоді, коли ви струшували бджіл на щит). По можливості краще дати маточник від племінної сім'ї.

Якщо немає потреби збільшувати пасіку, то, дочекавшись, коли молода матка стане плідною, сім'ї об'єднують і залишають там молоду матку. В такому випадку одна сильна сім'я збере значно більше меду, ніж дві, що існували б окремо.

Стару матку доцільно не знищувати, а залишити на кількох рамках разом з бджолами для нарощування сім'ї на зиму.

І. Демиденко.
Полтавська область.

СВІТ МЕДОДАЇВ

Акція «Акація»

Пропоную шановним добродіям пасічникам незалежної України зробити добре діло: нехай кожен з нас посадить весною 1992 року — першої весни нашої незалежності — по 100 акацій.

Чому акація, а не липа чи верба?

Липа починає цвісти на 10—11-й рік після садіння, акація — на 2—3-й. Якщо липа добре виділяє нектар в сучасних умовах один раз у п'ять років, то акація добре нектароносить раз у чотири. Періоди цвітіння однакові за тривалістю.

Акація добре росте і виділяє нектар на всій території України — від степового Криму, де вона заледве сягає 6 метрів висоти, до півночі. На Поліссі висота дерев сягає 20 метрів.

Крім чорноземів і каштанових ґрунтів, акація росте також на пісках і навіть на заболочених землях, де вона при помірному рості добре виділяє нектар.

Ще одна перевага акації над іншими медоносними деревами в тім, що її не уражають шкідники. Це, як на наші часи, звучить трохи дивно, але це так. Причина: в деревині, корі і листі акації є речовини, які відлякують шкідників.

Згадуючи пасічникування минулого, відзначають в основному щедрі медоносні угіддя, великі врожаї меду і воску, здорові, сильні сім'ї. При більш детальному знайомстві виявляється, що пасічники займалися не лише медом, але й медоносами.

Давнє законодавство забороняло вирубувати медоносні дерева. Українські селяни у минулі століття рубали в лісі на дрова березу і вільху, але не чіпали липи і дуба. Такі ліси були прекрасними медоносними угіддями для бджіл.

Ще у двадцяті роки пасічники мали біля своїх садіб декілька соток землі, на якій висівали для бджіл синяк, гірчицю, мелісу, саджанці медоносів, які потім розсаджували.

П. Прокопович досліджував медоносні рослини, висівав синяк, садив липи. У своїй статті «Про синяк», він, зокрема, стверджував, що і десятина синяка здатна прогодувати 45 сімей бджіл. Рут, засновник знаменитої династії пасічників, одного разу посадив 4000 лип поблизу однієї з своїх пасік. Він пропонував усім американським пасічникам посадити по 100 лип («Енциклопедія бджільництва», 1927 р.).

Біла, або псевдоакація, з'явилась на Україні в районі міста Одеси приблизно у 1820 році минулого століття. Вона розповсюджувалась по Україні як декоративна рослина у поміщицьких садибах у парках. За переказами жителів Черкаської області (чув у селі Бубнова Слобідка) на правому березі Дніпра, біля Канева, акацію садили Т. Г. Шевченко разом зі своїм другом Максимовичем — тодішнім ректором Київського університету. Зауважу, що в минулому столітті акація не сприймалась як медоносна рослина. В ті часи у такій її якості не було потреби. Висловлюю припущення, що Прокопович акацієвого меду не пробував.

Як медонос, акація біла належно не оцінена й досі. Доросле її дерево дає майже щороку від 0,5 до 8 кілограмів меду. Практика останніх років така, що пасічники підвозять своїх бджіл до масивів білої акації. Кияни, наприклад, використовують акацієві сади, що поблизу Канева.

В умовах, коли ціна одного літра бензину буде стрімко доганяти ціну літра меду, пасічники змушені будуть шукати нові можливості для пасічникування. Міркую собі, що підвозити бджіл доцільно до медоносів, які висівають на полях як технічні або зернові культури. Мова йде про гречку, соняшник, еспарцет, ріпак.

Акацію як культуру доцільно було б садити в достатній кількості на околицях майже кожної пасіки. І це стосується всієї території України. Тоді зменшиться потреба в кочівлі до акацій.

Щороку 500-тисячну армію пасічників України поповнює 15—20 тисяч початківців. Чим живе пасічник-початківець? Його увага, кошти і час зосереджені на питаннях: де дістати бджіл, вулики, цукор, літературу, який метод пасічникування вибрати, який вулик, яких бджіл. За всіма цими турботами якимось забувається, що при розведенні бджіл треба найперше турбуватися про поліпшення, а на деяких пасіках і створення медоносної бази.

Не краща ситуація і в товариствах пасічників. Крім збору меду і «цукрового» питання нічим іншим в багатьох із них не займаються. Але ж вони об'єднують півмільйона членів. А це велика сила.

Отже, пропоную кожному пасічнику України посадити по 100 акацій. Чому по 100? Займе ця робота приблизно один день.

Це під силу кожному з нас, навіть пенсіонерам. Звичайно, бажаючі можуть посадити і більше.

Де брати садівний матеріал? За згодою з місцевою владою можна копати прикореневі ростки з акацієвих посадках, а потім розсаджувати їх. Можна взимку зібрати насіння акації, зрізавши одну-дві гілки з дорослого дерева, де багато стручків. Відбираючи таким чином насіння, ми заодно сприяємо розмноженню найбільш нектароносних дерев.

Насіння акації слід висівати на грядку у сонячному місці, попередньо зволоживши його. Не пробуйте садити насіння відразу на постійне місце. Воно, в більшості випадків, не зійде. Незважаючи на стійкість і живучість дорослої рослини, при садінні вона примхлива. На постійне місце пересаджують однорічні саджанці. Садити їх краще весною, можна і після початку сокоруху. Якщо посадити восени, то при теплій або безсніжній зимі саджанці можуть засохнути.

Де садити? Можна використати для цього яри, балки, іригаційні рови, береги річок і струмків, можливо, лісосмуги. В радіусі продуктивного льоту бджіл (2 кілометри) майже на кожній пасіці є де посадити від кількох сотень до кількох тисяч дерев акації. Очевидно, в деяких випадках необхідна згода або дозвіл сільради чи лісництва. В інтерв'ю міністра лісового господарства України газеті «Сільські вісті» сказано, що на Україні є 500 тисяч гектарів землі, які потрібно заліснити.

Отже, весною, як тільки розтане сніг і на пасіці ще не багато роботи, можна виділити день-два (наприклад, вихідні), щоб самому або разом з колегами по товариству пасічників посадити біля своєї пасіки 100 дерев акації.

Уявімо, що акція «Акація» пасічникам України вдалася. Ми спільними зусиллями посадили — хто більше, хто менше — всього 50 мільйонів дерев (нас 500 тисяч). Медоносні ресурси України збільшаться на десятки тисяч тонн меду.

Передбачаю резонний сумнів з боку скептиків. Що можна відповісти? Ми тут не перші. В сусідній країні — Угорщині — за останні 50 років лісництва посадили 80 тисяч гектарів акацієвих лісів. За останні 40 років товарний медозбір в Угорщині зріс у 4 (!) рази.

Є позитивні приклади і у нас. Лісництва і деякі колгоспи Черкащини провели роботи із заліснення ярів і балок деревами акації. Медоносні ресурси Черкащини різко зросли, і тепер на медозбір з акації сюди з'їжджаються пасічники з сусідніх областей.

Вітаючи редакцію «УП» і всіх українських пасічників з відродженням журналу, висловлюю надію, що ініціатива журналу у проведенні акції «Акація» додасть йому авторитету, допоможе згуртувати пасічників України, підвищити їх екологічну культуру.

Щорічне садіння дерев на Україні усіма пасічниками могло б стати доброю традицією і сприяти відродженню слави українського бджільництва.

М. Горнич, Київська обл.

Допоможіть дерену

Дерен справжній, або кизил — *Gornus masl.* Російська назва — кизил обыкновенный. Місцеві назви — кизиль, роговик, дерен. Це кущ або невелике дерево 2—9 метрів заввишки з круглою короною.

Зацвітає до розпускання листків у березні—квітні. Квітки дрібні, золотисто-жовті, зібрані в зонтоподібні суцвіття. Ранньою весною в саду, парку, лісі кизил легко знайти по жовто-золотистій кулі квітів з стовбуром, вкритим сірою з тріщинами корою. Листки супротивні, від яйцеподібних до ланцетних, з'являються в кінці цвітіння. Цвіте дерен звичайний протягом 14 днів. У сприятливу весняну погоду бджоли активно збирають з нього нектар, пилок і клей.

У цей ранній весняний період дає підтримуючий взяток. Медопродуктивність однієї рослини — в середньому 13 грамів, умовно чистої посадки — 50—65 кг/га.

Через 7—10 днів після початку цвітіння розпускаються вегетативні бруньки, а потім з пазух молодих листків з'являються зеленувато-сірі пагони. Заморозків не боїться, бо квітки у суцвітті цвітуть неодноразово. Тут доречно навести один цікавий життєвий приклад. У мого сусіда по садово-городній ділянці однієї весни рясно зацвіло молоде деревце висотою до 4-х метрів. Сусід, щоб уберегти квіти від заморозків, зробив із поліетиленової плівки чохол, яким і вкрив крону дерева. Зняв цей чохол наприкінці цвітіння дерну, коли

температура повітря була вже стабільною (10—12° С). В саду біля моєї пасіки також росло одне деревце, яке зацвіло вперше, було на ньому декілька десятків суцвіть і я, звичайно, не прикривав квітів. Тої весни, коли цвів дерен, були заморозки. Прийшов вересень, і я поцікавився у сусіда його урожаєм. Він розвів руками і відповів: жодної ягоди. Моє деревце зародило відповідну суцвіттям кількість ягід. З тих пір сусід нічим не захищає деревце під час цвітіння від заморозків.

Дерен звичайний є перехреснозапилювальним і морозостійким. У промислових насадженнях необхідно висаджувати кілька сортів чи форм, на присадибних ділянках — не менше двох рослин.

Плід — темно-червона (жовта або рожева) соковита кістянка (12—30 міліметрів завтовшки), овальна або грушоподібна. Кісточка тверда, веретеноподібна, майже гладенька.

Плоди мають приємний кисло-солодкий смак, свіжі плоди вживаються в їжу або йдуть на переробку. Плоди застосовують у різних галузях харчової промисловості.

Дерен звичайний у природних умовах росте у підліску світлих лісів, головним чином дубових і грабових, а також на узліссях і схилах, у чагарникових заростях. Найкраще росте і плодоносить на середніх і нижніх частинах південно-західних та південно-східних схилів. Рослина посухостійка, хоч при недостатньому зволоженні листя, плоди дрібнішають, морозо- і зимостійка, світлолюбна, але на відкритих, незахищених місцях ріст уповільнюється, зменшується приріст, погіршується якість плодів. Найкраще росте у невеликому затінку. В дуже затінених місцях слабо плодоносить.

До ґрунтів дерен не вибагливий. У природних умовах він росте на різних ґрунтах, переважно на вапнистих та щербенистих, достатньо забезпечених вологою. Його слід розміщувати на легких окультурених ґрунтах. Дуже добре росте уздовж зрошувальних каналів, на низьких, але не перезволожених місцях.

Кизил — цінна ґрунтозахисна порода, яка, швидко розмножуючись, корневими паростками, закріплює ґрунт.

Плодоносить кизил рясно і регулярно. Врожай з однієї рослини становить від 8 до 30 кілограмів залежно від віку і розвитку дерева. Дорослі рослини у 20—30

років і старші дають від 50 до 100 кілограмів плодів.

Дерен розмножують насінням і вегетативно, але насіннєве потомство не успадковує всіх господарських цінних ознак сорту, що розмножується. Крім того, ці рослини пізно вступають у плодоношення (на 6—8-й рік), а вегетативно розмножені — на 3—4-й рік.

Вегетативно розмножують кизил щепленням (вічкуванням), відсадками, живцями.

Щоб насіння проросло, його необхідно стратифікувати (20—28 місяців). Краще сіяти свіжозібране насіння (без підсушування) або з оплоднем (м'якоттю) відразу ж після зняття з дерева плодів (у серпні—вересні). Дружні (70—85 %) сходи з'являються через 18 місяців після посіву. При сприятливих умовах насіння може зійти в невеликій кількості (11—20 %) і наступної весни.

М. Дмитра.
м. Львів

Сад на пасіці. Який він?

Кажуть, що хороший бджоляр мусить бути ще й завзятим садівником. І часто так воно є насправді, що можна підтвердити багатьма прикладами з минувшини та й сучасними. Бо й справді, хто постійно спілкується з природою, тонко відчуває і хоче збагатити її красу, має вдачу доброго господаря, живе, як мовить народне прислів'я, не хлібом єдиним, не цурається зайвої роботи, той такч постарається посадити біля своєї пасіки, в залежності, звичайно, від конкретних умов і можливостей, якщо не цілий сад, то бодай декілька фруктових дерев і ягідних кущів. Щоб гарно було і, ясна річ, мати певну користь. Хіба ж то не втіха, не вигода зібрати, скажімо, з молоді яблуні майже центнер запашних і смачних яблук чи з куща чорної смородини кілограмів 10 дуже поживних ягід?

До речі, такий чудо-урожай цих та інших садсаих культур цілком реальний. Залежить він від ряду факторів: сприятливої погоди, запилення суцвіть комахами, старанного догляду за насадженнями. Та найголовніше — це мати нові високоврожайні сорти плодоягідних культур, які, крім того, були б стійкими до різних хвороб і шкідників, що останніми роками чомусь надто

поширилися. А хімічних засобів боротьби з ними, навіть якщо якісь ефективні препарати можна дістати, розумний пасічник ніколи не застосує.

Так от саме такі фруктові дерева і ягідники вирощують і розмножують для реалізації працівники Львівського філіалу Українського науково-дослідного Інституту садівництва, що знаходиться в селі Неслухів Кам'яно-Бузького району. Селекціонери і робітники вивели, зокрема, майже два десятки дуже перспективних сортів яблунь і груш, що не піддаються таким хворобам, як парша і борошниста роса, а плоди високої якості. Попит на їх саджанці — величезний. Вони, як стверджує завідувача відділом селекції і сортовивчення Зінаїда Андріївна Шестопап, створені ніби спеціально для пасічників, котрі займаються ще й садівництвом.

Нині колектив філіалу особливу увагу приділяє виведенню нових високоврожайних сортів ягідних культур, зокрема, агрусу й чорної смородини.

— Враховуємо те, — каже Зінаїда Андріївна, — що нині в зарубіжних європейських країнах вони дуже ціняться. Адже в їх плодах міститься багато біологічно активних пектинових речовин, які виводять з організму людини радіоактивні елементи. Крім того, з них роблять прекрасні шляхетні вина, що не уступають виноградним, різні напої, зокрема, для шоферів, щоби не засинали в дорозі, добавляють сік до кефіру. З листя чорної смородини добувають ефірні масла, насіння використовують у фармакології. Навіть шкіра плодів використовується.

Тому й коштує за кордоном кілограм чорної смородини один долар, а агрусу — 0,3 долара. Але коли врахувати, що урожайність його в три рази більша, ніж у смородини, то прибуток можна мати однаковий.

Що ж пропонують пасічникам, садівникам неслухівські селекціонери? Це ряд введених ними за останні роки сортів чорної смородини, серед яких уже відомі «Новина Прикарпаття» і «Гуцулка». Зараз проходять випробовування ще кращі — Санюта, Сюїта Київська, Чернеча, Чорнобильська, Черешнева. Та особливі успіхи у селекційній роботі з агрусом. З кількох нових крупноплодних і стійких до борошністої роси сортів виділимо для прикладу лише два. Це Каменяр, який має врожай-

ність до 300 центнерів з гектара, що в два, а то й три рази більша, ніж кращі сорти в Польщі, Чехословаччині та інших європейських країнах, де розвинуте садівництво. А найповніший Неслухівський за своїми смаковими якостями перевершує всі відомі досі сорти як вітчизняні, так і зарубіжні. Він скороплідний, починає родити вже на другий рік після посадки, ягоди солодкі ніби виноград, годяться і для споживання в свіжому вигляді, і для переробки.

Не випадково цими сортами зацікавилися наші сусіди. Торік у Неслухів приїжджала група фахівців і вчених з Польської Академії наук. Вони були в захопленні від побаченого на дослідних ділянках, зняли фільм і просили продати саджанці.

А чи не краще було б, якби вони з'явилися насамперед у наших українських садах, на присадибних і дачних ділянках, біля пасік? Та це залежить від нас самих.

В. Тивін.
Кор. «УП».

МАРУНА

Я переглянув кілька видань «Лікарські рослини» і в жодному не знайшов бодай кількох слів про цю рослину. А бачив її на власні очі, тримав у руках. Стеблини висотою 50—60 сантиметрів, квітки схожі на малесенькі ромашки, листочки невеличкі, мов порізані. Якщо розтерти їх, навколо довго стоятиме дух полину. Це маруна, або піретрум. Її боїться міль, від неї тікають миші.

Якось на пасіці бджолярів-аматорів Кичів з Вінниччини трапилася біда: від кліщів гинули сім'ї крилатих медоносів. Не допомагали ніякі засоби. І тоді я вирішив розкласти на рамки невеличкі букетики маруни. Як же усі здивувалися, коли через кілька днів крізь збільшуване скло побачили на дні вулика тільця загиблих ворогів — кліщів.

Варто чудо-рослиною натерти руки перед оглядом вуликів — і комахи не кусатимуть. Отож посійте маруну перед льотками, вона справить вам добру службу.

М. Бахтинський,
с. Губник Вінницької області.
(Календар «Промінь», 1992 р.).

Фото Я. Гулкевича

Пасіка Краснопільського лісгоспазу Сумської області. На передньому плані брати Степан та Іван Ємельянови.

ВІСТІ З КРАЮ

В ГОСТЯХ У ПОЛЬСЬКИХ БДЖОЛЯРІВ

На запрошення президента Всеслов'янської і Польської спілок пасічників ксьондза Генріха Остаха відвідати Кам'яну — центр польського «бджолиного королівства», — отримане у квітні минулого року, вдалося побувати у Польщі, а точніше в Ченстохові, тільки у грудні. Незважаючи на невелику відстань від Львова до Кам'яної (не більше 300 кілометрів), ми ще продовжуємо бути ізольованими штучними бар'єрами віз та квитків. Та завдяки Божій волі вийшло, мабуть, на краще. Адже доля звела мене 7 грудня в Ченстохові з пасічниками зі всієї Польщі. У день святого Амброзія, патрона пасічників, на Ясну Гору вони з'їжджаються вже втретє. Це свято з ініціативи президента доктора Г. Остаха, започатковане у 1989 році, підтримане всіма пасічниками Польщі і служителями костьолу.

З цього приводу польський кардинал Йозеф Глемп сказав: «Єпископи польські з визнанням приймають прохання пасічників, які як свого Патрона в небі шанують святого Амброзія і під його опіку віддають нелегкі свої завдання. Нехай день 7 грудня буде для пасічників днем подяки і прохання, щоб дари Божі будили чоловіка до пошанування землі, ініціатором якого на ній він має бути».

Отже, ранок 7 грудня. З 7-ої ранку до 10.30 з'їжджаються пасічники зі всієї Польщі і збираються в каплиці святого Йозефа. Їх більше тисячі з усіх воєводств. Кожен воєводський союз, зокрема Всепольський союз пасічників, має свій прапор. Так, під своїми прапорами, пасічники ідуть на Службу Божу. Урочистий похід з розмаяними вітром 48-а прапорами, повірте, був видовищем надзвичайним і дуже цінним в духовному плані. Це унікальна можливість духовного єднання, яке потім підсилиться на відправі. Головним пунктом цього свята є, звичайно, відправа в каплиці Матері

Божої Ченстоховської, яку вели Єпископи Ченстоховські Станіслав Новак та Мирослав Колодзейчик.

Традицією вже стало складання пасічницьких дарів до вівтаря та посвята прапорів воєводських спілок. Особливим даром є свічка з бджолиного воску, яку щороку ставить тут один із обраних воєводських союзів. У цьому році такої честі удостоїлись пасічники воєводства Щецинського. В промові, яку виголосив Єпископ Станіслав Новак, були і такі слова: «Нехай Мати Божа найсвятіша, яку називаємо «життям» і нашою надією, благословить працюючих пасічників польських, щоб були взірцем всієї працюючої Польщі, багатой молоком і медом». З уст Єпископа Новака я вперше дізнався, що у Біблії є понад 60 згадок про бджолу, а про продукти бджільництва — понад 82. Символом мудрості у древніх греків був мед.

Єпископ подякував делегації України, яку представляв наш кореспондент.

Відправа закінчилася і пасічники перейшли до Папського залу, де й відбулася конференція пасічників Польщі. Основним її пунктом був виступ президента Генріха Остаха «Пасічництво — зв'язок сердець». Він подякував всім пасічникам Польщі за жертвну і щиру та велику допомогу українському народові в його змаганнях за здоров'я нації після чорнобильської аварії. Адже у цьому році польські бджоларі оздоровили 10 тисяч українських дітей з Чорнобильської зони. Кожна дитина за час лікування спожила тільки одного меду по кілограму. Дітей треба було зустріти, перевезти, помити, інколи і одягти, забезпечити їх харчуванням, зокрема продуктами бджільництва, які привозили зі всієї Польщі. І найбільше у цій справі зробив Люблінський воєводський союз.

Шановні українські пасічники! Чи готові ми до такої широкої жертвної праці для своїх дітей, як наші польські брати? Знаючи ситуацію в Західному регіоні України, не можу у цьому запевнити.

Як представник делегації незалежної України, я від імені українського народу подякував польським бджоларям за їхню, гідну подиву, працю. Подяка виголошувалась польською мовою, і винагородою за неї мені була буря оплесків і сотні рукостискань. В цю мить я був щасливий, що вдалося вчасно висловити подяку, але одночасно замислився, чому цього не зробив

ніхто від нашого уряду чи Комісії Верховної Ради у справах Чорнобиля або Міністерства у цих справах, зрештою, від союзу «Чорнобиль». Очевидно, нашим офіційним органам не вистачає часу на висилання телеграми-подяки, то що вже казати про представника чи делегацію. Невже це важче зробити, як оздоровити 10 тисяч дітей?

На завершення конференції відбувся концерт хору з Варшави, який виконував пісні, хори та сцени на теми бджолярства.

Шкода, що захопив з собою мало примірників нашого журналу «УП», адже бажаних придбати його було багато. Познайомився на площі з бджоларем, зільником та цілителем п. Станіславом Паталесем з Бінча-Слупського воєводства. Він показав мені Ясну Гору та познайомив з багатьма пасічниками, подарував літературу на теми бджолярства. Обіцяв писати до нашого журналу, за що йому щире спасибі.

Спільна з польськими пасічниками проща назавжди залишиться у моїй душі.

Вона нагадує, що пора й нам, українським пасічникам, відроджувати наші духовні традиції. Адже з давніх-давен усіма народами землі, в усіх релігіях бджола вважалася і вважається священною.

М. Рудковський,
м. Івано-Франківськ.

Прислів'я та приказки про бджоли

Бджола — дармовий працівник.
Бджола працює не для себе, а для людей.
У нас, у бджіл, такий девіз: не працюєш — в мед не лізь.

Мала бджілка, але й та працює.
Бджола ведмедю медом данину платить.
Бджола з дупла, свиня — з хліва.
Бджола летить, де мед пахтить.
Не летить бджола від меду, а летить до меду.
Бджола маленька, та мед солоденький.
Бджоли раді цвіту, люди раді меду.
Без матки і бджілки — пропащі дітки.
У кого бджоли, в того й мед.
Добру людину бджола не кусає.
Дала бджола меду — аж пику скривило.
За бджілкою підеш — до меду дійдеш.
За бджолами ліз, а меду не приніс.
Про бджоли не скажу, а мед солодкий.
Куди матка, туди й бджілка.
Лихих бджіл і підкур не бере.
Мала бджола, а більше від великого знає.

НА ЕКСЛІБРИСІ — БДЖОЛА

Ще з дитинства захопився бджолами, а самостійно почав ними займатися з 17 років. З молодих літ колекціоную і поштові марки, монети, значки. Після служби в армії це захоплення стало постійним, особливо збирав те, що пов'язане з бджільництвом. Є у моїй колекції поштові марки, листівки, монети, медалі, значки, книги та журнали з бджільництва.

Екслібрис — моє останнє захоплення. Саме слово екслібрис означає «книжковий знак». Це маленька графічна мініатюра, що прикрашає титульну сторінку в книзі і вказує на її господаря. Виконують екслібриси художники-гравери. За екслібрисом можна визначити, чим займається господар певної книжки. Давно мріяв замовити собі екслібрис із зображенням бджоли для своєї бібліотеки. Прочитавши в газеті «Друг читача» від 9 лютого 1989 року замітку під заголовком «Екслібриси Зіновія Гаркуса», я звернувся до нього — карбувальника Косівського підприємства «Дина-

ЦІКАВО ЗНАТИ

мо». І моє замовлення через деякий час було виконано.

Пропоную пасічникам-колекціонерам обмінятися екслібрисами, а також старими виданнями (книгами і журналами як дореволюційного періоду, так і виданими до і після 1950 року). Цікавлюсь також медалями і значками на честь виставок, пам'ятних дат і видатних пасічників. В обмін пропоную літературу з бджільництва різних років видання. Все згадане можу придбати і за гроші.

Б. Рудка.

СИНИ РОКУ

Серед геніальних винаходів людства одне з перших місць належить календарю. У нескінченній зміні дня і ночі, зими і літа люди зуміли виділити цілком точні відрізки часу — місяці, що охоплюють увесь кругообіг перетворень у природі. Завдяки календарю можна завжди визначити, скільки місяців і днів залишилося до свята, омріяної подорожі, до канікул... Скрутно було б без календаря, орієнтуючись у часі лише приблизно.

Колись, до XVI століття, рік на Україні починався березнем. Але так називали не березень, а квітень. У березні (тобто квітні) наставала справжня весна. Серед дерев першою оживала і давала людям свій ранній дар — солодкий сік — береза. З'явилося відповідно і слово березень, тобто час, коли з берези добувають весняний напій. Згодом назва березень пересунулась на місяць раніше, в якому, буває, ще хурдєлить метелиця і берези сплять у зимовому сні.

Поряд з березнем для того самого місяця існувала й назва квітень, бо в цей час не тільки наливалися соком берези, а й з'являлися перші квітки. Ніби розсипані рясно по землі, голубіли проліски і фіалки, розпускався сріблястий сон і золотавий горіцвіт... А весна дедалі більше прикрашала землю у все нові барви, вбираючи її, як наречену. Всюди буяв, образно кажучи, зелений шум.

Все це не могло вміститися у квітень і тривало також наступного місяця. Тому де-

які слов'янські народи квітнем називали травень. Ще й тепер таке значення має болгарське слово цветник і чеське кветен.

Зате травнем у давній Русі міг зватися і квітень, бо обидві ці назви означали по суті те ж саме явище у природі — оживання рослинного світу.

Наступний місяць знаменувався вже явищем великого господарчого значення: у цей час розвивалися личинки бджіл — майбутнє бджолине потомство, що незабаром мало заробитися у веселому хороводі і дати людям добрий збір меду. Бджільництво у господарстві наших предків займало неабияке місце. Мед з Русі вивозили навіть у Візантію в обмін на дорогі тканини і предмети розкошів. Отже, ріст бджолиних личинок був для слов'ян не менш важливий, ніж будь-яке інше сільськогосподарське явище, тому й місяць, коли народжувалася бджолина сім'я, вони назвали червнем.

Минав червень, починали цвісти липи, розливаючи в повітрі п'янки пахощі і ваблячи до себе бджіл. Липа — дуже поширене дерево на слов'янських землях. І, може, ще за спільного життя слов'ян другий місяць літа дістав назву липня, бо так його й донині називають чехи, поляки, серби, білоруси.

Великою подією в житті селянина було дозрівання хлібів. Від урожаю залежало, буде рік голодний чи з достатком. Недарма жнива у хліборобів здавна вважалися не тільки гарячою порою, але й святом.

Мабуть, від тих, хто під час жнив від рання й до смеркання тримав, не розгинаючись, у руці серп, і пішло слово серпень. У південних слов'ян — болгар і сербів — серпнем звався липень. Це теж не дивно, бо жнива починаються в липні. А у білорусів місяць жнив має зовсім прозору назву — жнівень.

Пустіли поля, літо поступово наближалося до кінця. У цей час рожево-бузковими суцвіттями розпускався верес. Його кущиками вкривалися галявини, берегові схили, горби. Пору цвітіння вересу давні слов'яни виділили як місяць вересень. Назву цю зберегли у своїй мові чехи, поляки, навіть не слов'яни — литовці, у яких вона так просто й означає: «місяць вересу». Це слово, напевно, дуже давнє, можливо, воно існувало ще в спільнослов'янській мові або й раніше.

Кінець літові, і кругом на розкішну зелень лягає тень умирання. Останньою красою

спалахує природа, одягнена в золото і багрянець. Мерхнуть трави, жовкне листя на деревах. Це і є місяць жовтень. На Русі жовтень звався листопадом. Згодом же словом листопад було названо наступний місяць, коли напівголі дерева, почорнілі від осінніх дощів, скидають із себе рештки ошатного вбрання.

А в староруській мові цей час, що теперішньому зветься листопад, мав назву грудень. Це слово теж вказує на суттєву ознаку останнього періоду осені. Від осінніх дощів розкисали дороги, а потім, замерзаючи, ставали грудкуваті. Деякі інші слов'янські племена так само називали листопад груднем. На Україні ж ця назва пересунулась на наступний період року. Груднем стали називати перший місяць зими.

Але от січнем у чехів зветься наш липень. Надто вже велика віддаль між місяцями, що мають ту саму назву. Мабуть, тут малося на увазі щось інше, можливо, господарча діяльність людини, а не пора року. Справді, чехи так назвали місяць сінокошу. На Русі ж історія цієї назви трохи своєрідна. Вона пов'язана з тогочасним обробітком землі. Хліборобам для посіву доводилося виорювати в лісі ділянку. Для цього на ній узимку вирубували (висікали) частину дерев, відтак розпушували ралом ґрунт і сіяли. Та це робилося вже навесні. Взимку ж основною справою було висікати дерева. Звідси і назва пішла — січень. Слово просіка — давній родич йому.

Не лишилися поза увагою народу-мовотворця і морози, що ними відзначалася у слов'ян зима. Мабуть, найлютішими з них були ті, що наставали десь після січня. І назва останнього місяця зими стала лютий.

Публікацію А. Матвієнко «Сини року» підготував І. Шеленгович.

ЯК ПРИГОТУВАТИ САДОВИЙ ВАР

Наближаються весняні роботи в саду, і без садового вару не обійтися. Але в магазині його не завжди можна купити. А він так необхідний при обрізуванні і перепрививці — для замазування пошкоджень на корі і деревині.

Вар повинен бути пластичним, який би захищав рану від висихання і попа-

дання шкідливих мікробів, він має бути клейким, не тріскатися від холоду і не стікати від тепла.

Ось один з рецептів його приготування. Беруть каніфоль (400 грамів) і 200 грамів бджолиного воску. Подрібнюють їх і плавлять на слабкому вогні, але не доводячи до кипіння. Потім у розчин додають 100 грамів несоленого топленого свинячого сала. Всю масу ретельно перемішують і добре розминають руками, щоб вона стала в'язкою.

Зберігають його в закритій посудині. Перед використанням трохи підігривають.

РОСЛИНИ ВІДЛЯКУЮТЬ ШКІДНИКІВ

СМОРОДИНА часто уражується кліщем, хворіє і перестає плодоносити. Часник і цибуля, посаджені під кущем, виділяючи особливі біологічно активні речовини — фітонциди, відлякують цього шкідника.

АГРУС можуть згубити пильщик та вогнівка. Але вони бояться запаху помідорів. Тому, відділяючи пасинки від куща помідора, не викидайте їх, а розкладіть там, де росте агрус.

ЯБЛУНІ уражуються плодожеркою. Кріп і помідори навколо дерева створюють своєрідну захисну зону.

ПОЛУНИЦІ любляють слимаки. Рядки петрушки навколо ділянки допоможуть підвищити врожайність.

МАЛИНА дуже розростається, пускаючи на грядки нові пагони. Своєрідним зеленим шлагбаумом може стати висаджений уздовж ділянки щавель.

МОРКВУ захищає від борошнянки, білої і сірої гнилі цибуля.

КАРТОПЛЯ уражається колорадським жуком. Захисником до якоїсь міри може слугувати висаджена в міжряддях квасоля.

БОБОВИХ дуже не люблять кроти, тому там, де вони оселилися, посадіть кілька кущів квасолі.

МЕДОВА КУЛІНАРІЯ

Харчування сучасної людини — проблема, яка все більше хвилює фахівців різних галузей діяльності — лікарів, дієтологів, працівників громадського харчування, кухарів і, не в останню чергу, господинь.

Нині багато натуральних продуктів, які так щедро дарує нам матінка-природа, виключені з нашого щоденного меню, головним чином з тої нехитрої причини, що готувати їх — справа клопітка і займає досить часу. Поспішаючи, ми намагаємося щось перехопити, як-то кажуть, нашвидкоруч, позбавляючи цим свій організм цінних харчових продуктів. Звідси — хвороби нашого часу: атеросклероз, ожиріння, передчасне старіння і ін.

Загальновідомо, що протягом своєї багатовікової еволюції людина стала споживати мед для підсолоджування їжі задовго до появи цукру. Отже, походження кулінарних виробів з медом губиться у сивій давнині. Однак у багатьох районах світу вироби на основі цього дару природи зведені до рангу традиційних страв. Згадаємо хоча б медове печиво з Німеччини, Польщі і Чехо-Словаччини, французький «нуг», який перетворився в «торроне» в Італії і «туррон» в Іспанії, загальновідомі пастилу та цукерки на медові. Якщо додати до них менш відомі рецепти страв і напоїв з медом, то отримаємо досить повну картину використання в кулінарії цього відомого природного продукту з виключними цілющими властивостями і неповторними смаковими якостями.

Мета нашої рубрики — відродити незаслужено забуті страви з медом. Сподіваємося, що зібрані нами рецепти послугують одночасно заохоченням для більш широкого вжитку меду на вашій кухні. Згідно з доброю традицією української кулінарії, ми подаємо також поради щодо зберігання і застосування продуктів бджільництва. Розраховуємо на добру підтримку наших читачів. Ваші поради і «фірмові» рецепти стануть нам у пригоді, а кращі плануємо подавати під рубрикою «медова кулінарія».

Закінчуємо передмову побажаннями успіху і... смачного!

МЕДІВНИК З ВАРЕННЯМ

600 г борошна, 300 г меду, 300 г цукру, склянка олії, 10 яєць, 200 г очищених грецьких горіхів, склянка різних фруктів з варення, чайна ложка соди.

Для оздоблення — шоколад.

З столові ложки цукру підрум'яньте на сковорідці, залийте склянкою води, проваріть кілька хвилин і охолодіть. Яйця

перетріть з цукром, додайте розтоплений мед, воду з цукром, олію, борошно, соду і вимішуйте до появи пухирців. Потім тісто з'єднайте з посіченими горіхами, фруктами з варення, вилийте у змащену і посипану борошном вузьку форму. Печіть у духовці при температурі 180—200° годину. Гарячий медівник посипте тертим шоколадом. Виймайте з форми холодним.

ВЕСІЛЬНИЙ МЕДІВНИК

1 кг борошна, 300 г меду, 400 г цукру, 300 г очищених лісових горіхів, 6 яєць, чайна ложка соди, 1,5 чайної ложки меленої кориці з гвоздику, склянка пива.

Яєчні жовтки розітріть з цукром, влийте розтоплений з корицею і гвоздику мед, додайте борошно, розпущену в пиві соду і добре перетріть. Потім вимішайте з грубо посіченими горіхами і збитими білками. Тісто повинно мати густоту сметани. Вилийте його у змащену жиром і посипану борошном круглу форму. Печіть близько години. Коли медівник охолоне, вийміть його з форми, полийте шоколадом і посипте посіченими горіхами.

Помадку приготуйте так: з 400 г цукру, 0,5 склянки води й 2 чайних ложок оцту зваріть сироп і розітріть його з 60 г шоколаду, двома столовими ложками вершкового масла та ромовою есенцією.

МЕДІВНИКИ-ВІВСЯНИКИ

350 г борошна, 150 г меду, 150 г маргарину, 150 г цукру, яйце, 2 склянки вівсяних пластівців, 150 г родзинок, 0,5 чайної ложки соди, чайна ложка меленої кориці з гвоздику.

Розтоплені мед і маргарин з'єднайте з цукром, яйцем, додайте пластівці, борошно, соду, прянощі, родзинки й замісіть тісто. Виробіть кульки завбільшки з горіх і складіть на змащений жиром лист. Кожну кульку придушіть пальцем. Печіть при температурі 190—200°.

МЕДІВНИКОВИЙ ПИРІГ

Тісто: 600 г борошна, 150 г меду, 150 г цукру, 100 г маргарину, 2 яйця, 0,5 склянки міцної чорної кави, чайна ложка соди, по 0,5 чайної ложки кориці і гвоздики.

Начинка: 500 г сливового джему або маргарину, 100 г очищених грецьких горіхів, 100 г родзинок, 100 г інжиру, 100 г цукатів.

Маргарин посічіть з борошном, додайте цукор, розтоплений мед з прянощами, яйце, жовток, соду, влийте каву і замісіть тісто. Потім поділіть його на дві частини і розкачайте на коржі. Один з них викладіть на застелений промащеним папером лист, поколіть виделкою, змажте джемом або мармеладом, посипте посіченими горіхами, помитими родзинками, нарізаними інжиром і цукатами, прикрийте другим коржем, наколіть виделкою, змажте білком і печіть при температурі 180° протягом 40 хвилин. Вийнявши медівник з духовки, посипте його через сито цукровою пудрою з ваніліном. Коли вистигне, покрайте на квадратні шматки.

Кілька порад, як слід зберігати мед

Мед слід зберігати лише у чистій посудині зі скла або алюмінію. Не слід зливати мед в неочищену посуду, мотивуючи це тим, щотут раніше зберігався мед. Плівка застарілого меду сприяє бродінню нового, в результаті чого його смак і запах істотно змінюються;

— банки з медом не слід тримати разом із продуктами, які мають різкий запах (фарба, паливо, есенції), оскільки мед дуже швидко переймає запахи. Відкриту посуду з медом не слід ставити поруч з гігроскопічними речовинами, які сприяють збереженню вологи у повітрі (сіль), адже вони викликають бродіння меду;

— мед, розфасований у скляні банки, необхідно зберігати в темних приміщеннях, оскільки світло сприяє зниженню якості меду і він швидко темніє;

— для розрідження кристалічного меду посудину з ним слід витримувати в гарячій воді і ні в якому випадку не гріти на відкритому вогні. Будьте уважні: слід підігрівати лише необхідну кількість меду. Нагрітий мед швидше піддається бродінню, його якість погіршується.

Щоб допомогти господарям, наводимо дані про міру і вагу меду:

Міра	Вага, кг
Пляшка для молока	1,400
Банка 820 мл	1
—"— 425 мл	0,500
Склянка 150 мл	0,180
Повна столова ложка	0,045
Повна чайна ложка	0,012

УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК

№ 3 (березень) 1992 р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий галузевий орган Української Спілки Пасічників і Українського науково-дослідного і технологічного інституту бджільництва.

Відроджений у травні 1991 року.
Головний редактор
М. Д. Осташевський.

Редакційна колегія:

І. Г. Багрій — завідуючий відділом УНДТІ бджільництва.

Л. І. Боднарчук — директор Українського науково-дослідного і технологічного інституту бджільництва.

В. М. Болкот — член Ради Української Спілки Пасічників.

С. Ф. Вербовецький — член Ради Української Спілки Пасічників.

В. А. Гайдар — завідуючий відділом УНДТІ бджільництва.

В. Я. Горчин — заступник голови Ради Української Спілки Пасічників.

І. К. Давиденко — завідуючий відділом УНДТІ бджільництва.

М. П. Дейнека — член Ради Української Спілки Пасічників, пасічник-аматор.

О. Г. Довгалюк — голова ради Львівського обласного товариства пасічників-аматорів.

В. П. Пилипенко — працівник УНДТІ бджільництва.

В. П. Поліщук — завідуючий кафедрою технології виробництва бджолопродукції Академії наук сільського господарства України.

Б. В. Рудка — член Тернопільського міського товариства бджолярів-аматорів.

М. А. Рудковський — член Ради Української Спілки Пасічників, пасічник-аматор.

М. П. Сегін — начальник управління сільського господарства і продовольства Львівського облвиконкому.

Я. А. Сидоровський — директор ВО «Львів-бджолопром».

М. М. Фенчак — заступник головного редактора.

І. М. Шеленгович — відповідальний секретар.

І. В. Шподарунок — старший зоотехнік Тернопільської бджолоконтори, голова Буцацького районного товариства пасічників-аматорів.

Коректор **Л. М. Корінченко**.

Літературний редактор **О. Г. Царинник**.

Художній редактор **Я. О. Лозинська**.

Технічний редактор **С. П. Занько**.

З М І С Т

А. Сидоровський. Захистити бджіл. Звернення пасічників Львівської області до керівників, агрономів та механізаторів	1
Я. Баціц. Дамський вулик	2
М. Дейнека. Універсальний вулик «Запорожець»	3
П. Возняк. Про формули і звичайний ціп	8
Б. Рудка. Перші весняні роботи на пасіці	7
К. Нестеренко. Пасічницька династія	9
Л. Корінченко. Болі людські. Дід Касьянич	10
О. Полуектова, М. Вороняк. Біоспон — препарат для підвищення продуктивності бджолиних сімей	12
О. Довгалюк. Що нам дав рік минулий	13
Л. Боднарчук. Проблеми бджільництва	15
М. Злепко. Може знадобитися	17
В. Башук. Господар племінної пасіки	18
М. Марченко. Як я виводжу маток	19
Т. Панова. Бджола лікуюча	20
І. Демиденко. «Штучний» рій	22
М. Горнич. Акція «Акація»	23
М. Дмитра. Світ медодаїв	24
В. Тивін. Сад на пасіці. Який він?	25
М. Рудковський. В гостях у польських бджолярів	27
Б. Рудка. На екслібрсі — бджола Сини року	29
Медова кулінарія	30

«Український пчеловод» (на українському мові).
Ежемесячний журнал Украинского Союза Пчеловодов.
Издаётся с мая 1991 года. № 3. Март, 1992 г., г. Львов.

Здано до набору 6.2.92. Підписано до друку 17.2.92. Формат 70×100^{1/16}. Друк офсетний. Папір друкарський № 2. Умовн. друк. арк. 2,6. Умовн. фарб.-відб. 3,35. Обл. видавн. арк. 3,92. Тираж 16 000 прим. Замовлення 49-2. Ціна 2 крб. 80 к.

Передплатний індекс 74509.

Реєстраційне свідоцтво КП № 403

Адреса редакції:
МСП 290601, Львів, 700-річчя Львова, 63, к. 211.

Розрахунковий рахунок редакції:
000609506 МФО 325644,
Код 290002. Дирекції АКАПБ «Україна» Львів
Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
290005, Львів, Зелена, 20.

передплатна ціна 2 крб. 80 коп.
роздрібна ціна по домовленості.

гор. 6-7

ISSN 0869—2378. Український пасічник. 1992. № 3. 1—32.

